

BUITEN

11^e JAARGANG N°. 42.

ZATERDAG 20 OCTOBER 1917.

HERFST.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

JACK DE ZANGER, DOOR HUBERT FOOTNER (2)	BLZ. 494, 504
VERDUBBELING DER TOMATENVRUCHT, DOOR J. C. C.	BLZ. 495
ONTVANGEN BOEKEN	" 495
HET RAADHUIS VAN DE RIJP, DOOR MR. A. LOOSJES, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 496—499
TOETJES-ROLLERS, DOOR J. H. FABRE, VERTAALD DOOR G. H. PRINSEN GEERLIGS (SLOT)	BLZ. 499
DE HANEKAM KORAALSTRUIK, DOOR A. J. VAN LAREN, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 500—503
HET LANDGOED DE HERTGANG, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 503
SPINNENZIJDEN, DOOR G.	" 503
GEZICHT OP HET KASTEEL HEYEN BIJ GENNEP, (ILLUSTRATIE)	" 504

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74-76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie" of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten". Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beïdesdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 25 cts.

JACK DE ZANGER.

EEN GESCHIEDENIS UIT HET HOOG NOORDEN VAN CANADA,

(2) DOOR HUBERT FOOTNER.

„BEN je ooit in de buitenwereld geweest?" vervolgde Jack. „Nee," zeide zij. „Zou je daar graag eens heengaan?" „Ja, met iemand waar ik van hield," zeide zij op haar eenvoudige manier.

„Met mij, bijvoorbeeld?" vroeg hij op dien nonchalanten toon, dien de toehoorder kan opvatten zooals hij wil.

Haar eenvoud kwam niet uit domheid voort. „Nee," zei ze vlug. „Jij zoudt allerlei dwaze leugens vertellen over alles."

„Maar lachen zou je toch, en daar hou je wel van," zei hij.

Hierop wist ze zeggen.

„In de buitenwereld hebben ze heele winkels om je te laten scheren en je haar te laten knippen," ging hij voort. „Barbierswinkels noemen ze die."

„Dat weet ik wel," zeide zij gekrenkt. „Ik lees wel boeken."

„Maar ik wed toch dat je niet wist dat er in Prince George een barbierster is."

„Nou, dat zal me ook 'n mooie dame zijn!" zei zij.

Het voor de hand liggende antwoord ontglipte hem zonder dat hij er bij dacht. „Nee maar, die is goed! Wat doe jij dan wel?"

Haar oogen vulden zich met tranen, en de schaar haperde. „Nou, ik zou 't voor nog niet zooveel doen," mompelde zij, diep gegriefd.

Hij draaide het hoofd om, op gevaar af van een oog aan de schaar te priemen. De tranen verbaasden hem. Alles aan haar verbaasde hem. In geen enkel opzicht beantwoordde zij aan zijn ondervinding van „inboorlingen-meisjes." Hij was ijdel genoeg voor een knappen jongman van vijf en twintig, maar hij vermoedde niet dat voor een eenzaam en verbeeldingrijk jongmeisje zijn komst de rivier af wel eens dezelfde uitwerking kon hebben als de komst van den goudharigen prins in het sprookje. Jack bezat niet veel verbeeldingskracht.

Hij greep naar haar vrije hand. „Zeg, het spijt me dat ik dat gezegd heb, hoor!" zei hij onhandig. „Ik zei 't maar voor de grap! 't Is heusch allemachtig aardig van je dat je 't voor me wilt doen."

Zij trok haar hand snel terug, doch glimlachte heel even tegen hem, met stralende oogen. Zij vond het niet zoo heel erg, gekwetst te worden, als hij dien klank maar in zijn spottende stem legde.

„Ik stelde me wat mal aan," zei ze kort.

Het haarknippen ging verder.

„Wat lees je wel?" vroeg Jack nieuwsgierig.

„Driemaal per jaar krijgen we met de stoomboot couranten en tijdschriften," zei zij. „En ik heb een paar boeken. Lalla Rookh en Marmion vind ik 't mooist."

Jack, die geen van deze werken Shakespaere voor me besteld," „Vader heeft een completen Shakespaere voor me besteld," hernam zij. „Ik zie er nu al verlangend naar uit."

„Op 't tooneel is ie anders mooier," zei Jack. „Wat zou 't machtig aardig zijn om jou eens mee naar een comédie te nemen."

Hierop antwoordde zij niet. Even later gaf de schaar een laatsen knip.

„Buig je eens voorover en bekijk je eens in het water," beval zij.

Gehoorzamend, bevond hij tot zijn heimelijke opluchting, dat hij er niet bijzonder veel leelijker op geworden was. „Zie zoo, dat is alweer achter den rug!" zeide hij vroolijk, zich tot haar wendend. „Ik dank je wel, hoor."

Er ontstond een pijnlijke stilte. Jack's steeds sterker wordend voornemen was duidelijk in zijn oogen te lezen, maar zij keek hem niet aan.

„Ik — ik moet je nog betalen," zei hij ten slotte, een beetje ademloos. Zij begreep dit zeer goed, en sprong op, terwijl de schaar rinkelend op het dek neerviel. Zij waren beiden bleek. Zij wendde zich om om te vluchten, maar de kist stond haar in den weg. Terwijl zij van het vlot naar de schuit sprong, greep hij haar beet, en terwijl zij tegenstribbelde, kuste hij haar op haar ronde, stevige wang, en haar hals onder het oor. Hij draaide haar afgewende hoofd ruw om, en drukte zijn lippen op de hare.

Op dit oogenblik slaagde zij erin een arm vrij te krijgen, en hij kreeg een boxstoot op zijn oor, die zijn hoofd deed duizelen. Zij rukte zich uit zijn omarming los, en ging op den anderen kant van de schuit tegenover hem staan, hijgend, en doodsbleek van woede.

„Hoe durf je! Hoe durf je!" riep zij uit.

Jack boog zich naar haar over, niet minder snel ademhalend als zij. „Je bent ook zoo verduiveld mooi," mompelde hij. „Ik heb nog nooit zoo'n mooi meisje gezien. Ik sla mijn kamp op, een kwart mijl hiervandaan de rivier af, zoodat ik uit den weg ben. Kom daar vanavond heen, dan zal ik wat voor je zingen."

„Nee, dat doe ik niet!" riep zij uit. „Ik spreek nooit weer tegen je! Ik haat je." Zij wees met een tragisch gebaar op den jeugdigen Buddha. „En dan nog wel waar zoo'n klein kind bij is! Schaam je je niet!"

Jack lachte een beetje onnoozel. „Nou, die is in elk geval nog te jong om 't over te vertellen," zei hij.

„Maar wat zal hij van me denken?" riep ze wanhopig uit. Terwijl ze zich bukte, nam ze het godje in haar armen, en na de plank te zijn overgelopen, verdween zij op den oever.

„Ik wacht je, hoor!" riep Jack haar zacht achterna. Maar zij deed alsof zij het niet hoorde.

Jack ging weder op den rand van de schuit zitten. Hij veegde het afgeknipte haar in het water, en keek peinzend toe hoe het wegdreef. Terwijl hij voor zich uit staaarde, kwam er een lichte rimpel tusschen zijn oogen, die misschien de oorzaak vond in berouw. Wat voor een onaangename gedachte het misschien ook was, hij floot haar even later weg, zooals de jeugd dit doen kan, en na zijn vlot op de steenen getrokken te hebben, ging hij zijn hoeveelheid proviand inspecteeren.

HOOFDSTUK II.

BEZOEK UIT DE GROOTE WERELD.

Naar gewoonte, waren de gebouwen van de Hudson Baai Compagnie te Fort Cheever in den vorm van een hol vierkant gebouwd, met één kant open naar de rivier. De winkel besloeg een zijde van het vierkant, het pakhuis was daar tegenover, en bovenaan stond het huis van den handelsagent temidden van zijn moestuin, met een pallsade eromheen.

De oude pallsaden om het geheele gebouwencomplex waren reeds lang verdwenen, en er was niets militair overgebleven behalve de vlaggestok en een oud koperen kanon eronder dat zwart geworden was van verdigris en vuil. De nederige „Fransche" winkel en de twee of drie Indiaansche hutten die het verdere gedeelte van de nederzetting vormden, lagen op eenigen afstand achter de gebouwen der Compagnie, en het geheel lag op een breede, vlakke esplanade van gras tusschen de steile, kale heuvels en de rivier.

Vandaag deed een ieder wat hij te doen had met één oog op de rivier gericht. Iedere vijf minuten kwam David Cranston in de deuropening van zijn winkel staan om eens te kijken, en de oude Michael Whitebear, die bezig was te schoffelen in den tuin van den factor, rustte tusschen iedere twee aardappelplanten, om met zijn oude oogen in dezelfde richting te staren. Gewoonlijk duurde deze spanning dagenlang, soms wel weken, doch ditmaal waren de riviërgoden den kapitein der boot gunstig gestemd, en om vijf uur hoorde men de vurig verwachte stoomfluit.

Alle bewoners verzamelden zich op den rivieroever om de boot te zien aankomen. Aan den eenen kant, een beetje van de anderen verwijderd, stond de agent of factor met zijn gezin. David Cranston was een magere, rijzige Schot, een indrukwekkende verschijning met zijn haar en baard die reeds begonnen te grijzen, en zijn flinken, grimmigen, eenigszins droevigen blik. Zijn vrouw was een knappe, norsche, donkere masties, die, anders dan de meerderheid harer zusters, er nog betrekkelijk jong uitzag voor haar leeftijd. In zijn grimmigheid en haar norsheid, lag een huiseelijke tragedie van langen datum. Na al deze jaren was zij nog steeds

een vreemde in haar eigen huis en haar man en kinderen waren haar vreemd. Hun kinderen stonden bij hen, Mary en zes jongens, van Davy de oudste, die zestien was, tot den jeugdigen Buddha.

Een troepje Indianen in havelooze kleeren, die in den winkel gekocht waren, stond of hurkte op den oever en vormde het midden van het tafereel, en een eindje daarvandaan zat Jack de Zanger alleen op een kist die hij naar den oever had gedragen. Tusschen hem en Mary vormde de oever een kleinen inham, zoodat zij elkaar duidelijk konden zien, wat hen beiden eenigszins verlegen maakte. Bij Jack uitte zich dit in een overdreven onverschilligheid. Hij schildte een paaltje, dat hij als pagaai wenschte te gebruiken, zeer zorgvuldig af, en keek vanonder zijn wimpers naar Mary. Zij kon er zich niet toe brengen naar hem te kijken.

Terwijl de boot nog bijna een kwart mijl stroomafwaarts was, begonnen de aan den wal staanden te bemerken dat er iets gewichtigers dan anders op komst was, en er ontstond groote opwindung. Wij, die niet in de buitenwereld leven, met onze telegrammen en couranten en talrijke postbestellingen, hebben vergeten wat het zeggen wil, dramatisch verrast te worden. Waar kunnen wij een sensatie vinden als die van deze menschen, toen het tooverwoord de ronde deed: „Passagiers!” Even later kom men reeds ontwaren dat het geen gewone passagiers waren, doch een troepje goed-gekleede heeren, en bovendien, o wonder der wonderen! wat nog nooit te Fort Cheever aanschouwd was: een blanke dame — neen, twee!

Mary zag hen het eerst, twee dames, gecorsetteerd, met aangemeten costuums en wonderschoone hoeden, net als op de afbeeldingen in de tijdschriften, die zij heimelijk gewantrouwd had. Het volgende oogeblik kon zij reeds onderscheiden, dat de eene die op het hek leunde, en lachte en babbelde met haar gezellin, even jong was als zij zelve, en slank en knap was als een mondaine fee.

Mary keek snel naar Jack. Ook hij keek naar het dek van de stoomboot en hield op met zijn stok af te schillen. Een pijnlijke gewaarwording doortrilde Mary's borst. Haar handen en voeten leken haar plotseling enorm groot, en haar lichaam een grove, vormeloze klomp. Zij keek neer op haar propere, verschoten katoentje; zij had het in stukken kunnen scheuren. Zij keek naar haar sombere moeder met oogen vol van een vreemde, verbolgen wanhoop. Haar moeder had nu ook gezien wat er aankwam, en trok verachtelijk de lippen op. Mary's oogen vulden zich met tranen. Zij verwijderde zich zonder gezien te worden uit de groep, en na naar het huis terug te zijn gesneld, wierp zij zich op haar bed, en huilde tot zij in slaap viel.

De stoomboot werd vastgemeerd langs zij de halfvolgelopen schuit. Zij stopte, zóó, dat de groep op het bovendeck zich onmiddellijk tegenover Jack bevond en een weinig beneden hem. Het onverschillige air, dat hij zoo graag aannam, getrouw, ging hij door met zijn pagaai af te schillen. Terzelfdertijd nam hij echter alles in zich op. Het zien van menschen, die tot den stand behooren, dien hij voor goed achter zich dacht te hebben gelaten, wekte een vreemde mengeling van gevoelens in hem. Terwijl hij heimelijk de kostbaar gekleede mondaine, gebiedende, kleine beauty gadesloeg en de drie mannen die aan hare lippen hingen, vertoonde zich even een harde schittering in Jack's oogen, en zijn lippen sloten zich tot een rechte lijn.

Het was alsof hij zeide: „Aha! Jonge dame, j'ouw slag ken ik! Geen van jullie zal ooit weer dat spelletje met mij spelen!”

Toen dus haar blik toevallig viel op den knappen, jongen kerel (zooals zij hem ongetwijfeld zou genoemd hebben) keek hij haar nog onverschilliger aan dan zij hem. De jongeman stelde blijkbaar meer belang in de pagaai die hij aan het maken was, dan in haar. Zij kleurde een weinig en wendde zich met nog grooter levendigheid tot haar gezellen. Na geruimen tijd keek zij nog eens. De jongeman wijdde nog al zijn aandacht aan zijn pagaai.

De eerste die de boot verliet, was de jonge administrateur, die zich met de post en de verdere documenten naar David Cranston haastte. Hij was bleek van het gewicht van de mededeeling die hij te doen had.

„Wij hebben zijn Excellentie den gouverneur met gezelschap aan boord,” zeide hij ademloos.

Omdat hij zag dat er van hem verwacht werd dat hij verbluft zou staan, bleef Cranston juist volmaakt onverschillig. „Zoo!” zeide hij koeltjes.

Het jongemenschap staarde hem aan. „De gouverneur!” herhaalde hij onzeker. „Hij komt hier aan wal om eenige onderzoekingen in de bergen te doen. Zonder waarschuwing kwam hij bij ons aan boord aan het Kruispunt. 't Was onmogelijk om 't je te laten weten.”

„Nou, we zullen Zijne Excellentie zoo goed mogelijk ontvangen,” zei Cranston met een ironisch opkrullen van zijn grimmige lippen. „Ik zal 's met m'n vrouw praten.”

Tot haar zeide hij zacht en streng, maar niet onvriendelijk: „Ga naar huis, vrouw.”

Met plotselinge woestheid vloog zij op: „Zoo, ik ben dus niet goed genoeg om in jouw gezelschap gezien te worden,” snauwde zij, zonder moeite te doen haar stem te doen dalen. „Ik ben je wettige vrouw. Dit zijn mijn kinderen. Schaam je je misschien voor mijn kleur? Je hebt me toch gekozen!”

Cranston haalde diep adem, alsof hij alle geduld, waarover hij beschikte, wilde bijeengaren. „Niet je kleur doet me beschaamd staan, maar je manieren,” zei hij streng. „En als je manieren slecht zijn, dan komt dat niet omdat je 't niet beter kunt weten, want ik heb mijn best genoeg met je gedaan. Ga naar huis.”

Zij ging.

De kapitein van de stoomboot verscheen nu op de gangplank, terwijl hij een in de puntjes gekleed heertje aan wal leidde, wiens meest in het oog vallende eigenschappen een bijzonder kostbare panamahoed, een puntig wit baardje, goed gevormde, vlugge beentjes, en een buikje onder een smetteloos en uitnemend passend wit vest waren. Twee andere mannen volgden, de eene van meergevorderden leeftijd en de andere jong.

Cranston wachtte hen aan het einde van het pad op.

Ook de kapitein was een beetje opgewonden door het hooge gezelschap.

„Heeren, dit is Cranston, de factor van de Compagnie,” zei hij. „Zijne Excellentie Sir Bryson Trangmar, de luitenant Gouverneur van Athabasca,” ging hij voort. „Kapitein Vassail” . . . de jongste van de beide mannen boog; „Meneer Baldwin Ferrie . . .” de ander knikte.

Het was alsof er even iets guitigs schitterde in Cranston's oogen. Terwijl hij den hoed afzette, stak hij een enorme hand uit. „Hoe maakt u 't, meneer,” zei hij beleefd. „Welkom op Cheever.”

„Aangenaam! aangenaam!” pufte het kleine heertje, gewichtigdoend. „'n Charmante plek heeft u hier. Charmante rivier! Charmante heuvels!”

„Het spijt mij, dat ik u niet precies kan ontvangen zooals ik wel zou willen,” ging Cranston met zijn kalme, zware stem verder. „Mijn huis is klein, zooals u ziet, en slecht gemeubeld. We zijn met z'n negenen. Maar het magazijn zal worden leeggemaakt vóór het donker en voor u worden klaargemaakt. 't Is het beste gebouw hier.”

„Ik moet zeggen, dat het heel vriendelijk van u is,” zei Sir Bryson met nonchalante nederbuigendheid. . . . misschien merkte hij het schitteren van Cranston's oogen op, en misschien was het enkel de grootte van den agent, die hem hinderde. „Maar wij hebben alles wat wij noodig hebben meegebracht. Wij zullen hier op het gras tusschen de gebouwen en de rivier kampeeren. Kapitein Vassall, mijn aide-de-camp, zal voor alles zorgen. Ik zal later wel verder met u praten, meneer. . . . e — e?”

„Cranston,” mompelde de aide-de-camp.

Hieruit begreep Cranston dat hij gaan kon. Hij slenterde naar het pakhuis terug met een eigenaardigen glimlach op zijn grimmige lippen. In het vrije Noorderland zijn ze nooit gewoon geraakt aan de bureaucratische aanmatiging van hooggeplaatsten en het vertoon ervan treft hen als iets bijzonder grappigs, vooral in een klein mannetje.

Sir Bryson en de anderen verkenden de met gras begroeide esplanada en kozen een plek uit om op te kampeeren. Er werd besloten dat het gezelschap den geheelen nacht aan boord zou blijven, en den volgenden dag de tenten zou betrekken. Toen keerden zij naar boord terug om te souperen, en gedurende eenige uren bemerkte men niets meer van de bezoekers. Aan het einde van dien tijd kwamen Miss Trangmar en haar gezellin, Mevrouw Worsley, arm in arm en zonder hoed over de gangplank slenteren, om wat in het late avondlicht rond te wandelen. Om den oever te kunnen beklimmen moest het tweetal dicht achter Jack langs.

(Vervolg op blz. 504 van dit nummer.)

Verdubbeling der Tomatenvrucht.

Onlangs zond een onzer lezers ons eenige tomaten, op welker toppen eigenaardige uitwassen waren gegroeid, die zich — volgens de bijgevoegde mededeeling, slechts op enkele zijner vruchten vertoonden. Wij zijn thans in staat gesteld, hem de gevraagde verklaring van dit verschijnsel te geven, en achten ze belangwekkend genoeg voor plaatsing in ons blad, opdat ook onze andere lezers van de zaak kennis kunnen nemen.

Hier volgt ze:

De uitwassen op den top der door u gezonden tomaten wijzen op verdubbeling, m. a. w. op een vrucht binnen een vrucht. Snijdt men de tomaten overlans door, van boven naar onder, dan ziet men terstond dat een kleine tomaat in een holte van de groote ligt en daarmede bijna tot aan den top vergroeid is. Alleen de top der kleine steekt boven het geheel uit maar was door aanvatten of druk beschadigd. Pitjes waren in de extra-vrucht slechts in kleine hoeveelheid aanwezig.

Verdubbeling der tomatenvrucht is niet zeldzaam, hoewel altijd weer belangwekkend. Bij Chinaasappels doet het zelfde verschijnsel zich herhaaldelijk en onder allerlei vormen voor. Men moet zich in de genoemde gevallen voorstellen dat de bloembodem, na eerst kelk, bloemkroon en meeldraden te hebben voortgebracht, zich daarna buitengewoon verlegt en in plaats van één krans vruchtbladen er twee afgeeft, recht boven elkaar. De tweede, die steeds kleiner blijft, wordt dan of geheel, of zooals in ons geval, voor het grootste gedeelte door den onderste krans ingesloten.

J. C. C.

ONTVANGEN BOEKEN.

Jonge verzen, door Jan van Rossem. W. D. Meinema, Delft 1917. — Wat „Jonge verzen” eigenlijk zijn weten we niet. Wat we wél weten: dat in dit bundeltje veel moois te vinden is. Enkele gedichtjes zijn voor onze lezers geen onbekende: zij vonden een plaats in ons blad.

Het karakter van „Buiten” veroorlooft intusschen geen uitvoeriger bespreking.

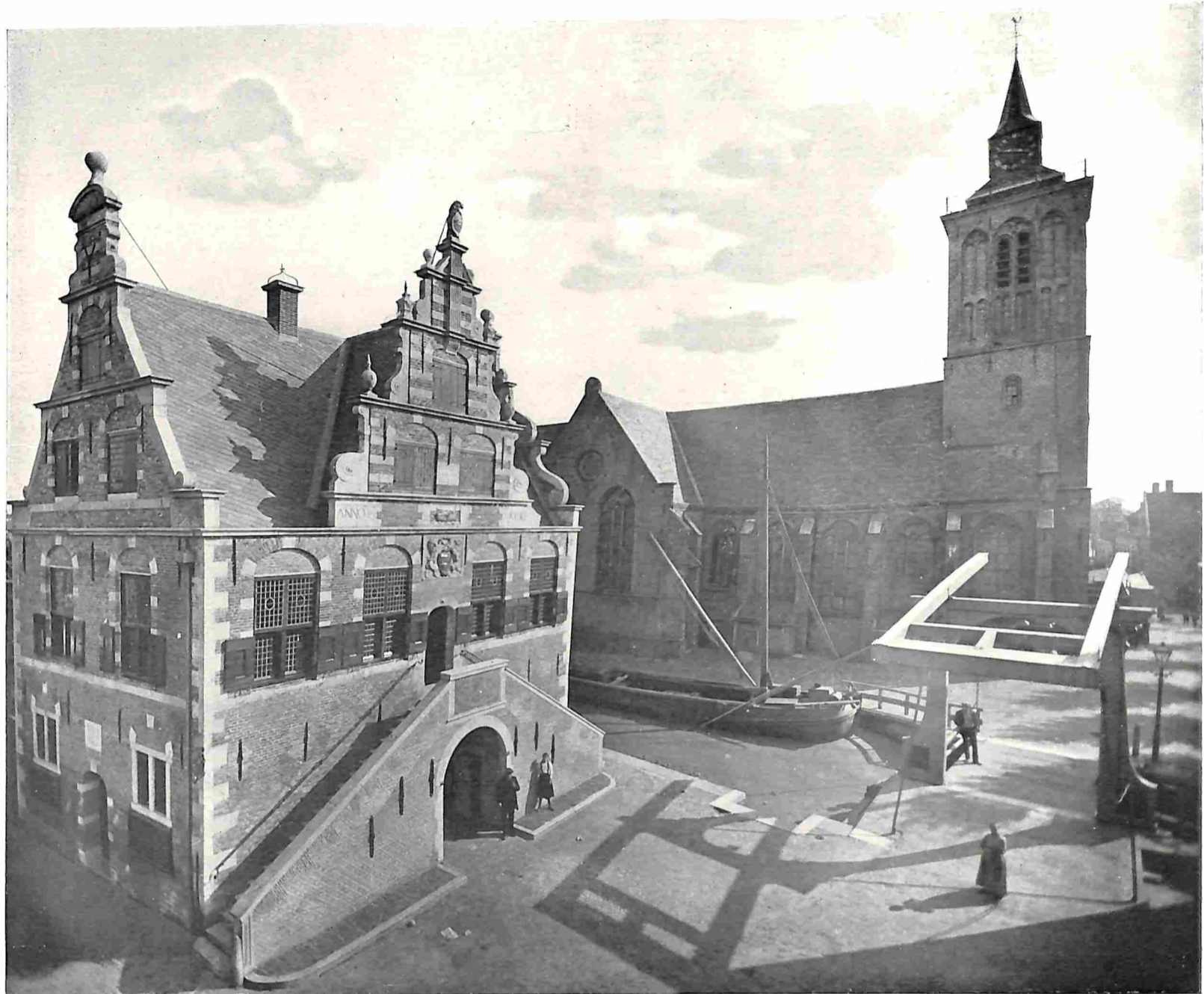

Foto C. Steenberg.

HET RAADHUIS VAN DE RIJ NA DE RESTAURATIE, GEZIEN VAN HET NOORDWESTEN.
RECHTS OP DEN ACHTERGROND DE HERVORMDE KERK.

HET RAADHUIS VAN DE RIJ.

HET zoogenaamde „Holland's Noorderkwartier” is een wonderlijke lappendeken van zeer oude streken, welke reeds eeuwen en eeuwen lang door menschen bewoond werden, en gronden, die vroeger den bodem vormden van vaak uitgestrekte plassen en meren, en door het vernuft en de geestkracht van den mensch eerst in de 17de eeuw of daarna tot vruchtbare polders werden.

Zoo komt het, dat Holland's Noorderkwartier een land van eigenaardige verrassingen is. Uren kunt ge gaan door streken, waar wel de vruchtbaarheid u toejuicht uit malsche weiden, maar waar niets, ook niet in de welvarende en zindelijke dorpjes, van een lang verleden spreekt — somtijds, en een enkel kerkje verradt het wel eens, ons door hun uiterlijk bedriegende, want de slappe bodem gedooft geen eeuwen-trotseerende woningen — of daar plotseling aanschouwt men tot zijn verbazing een bewijs, dat reeds in lang-voorbij tijd hier menschen gestreden en geleden hebben, dat we hier op een plekje zijn, dat een veelbewogen geschiedenis moet hebben gehad.

't Zijn vooral de kerken en raadhuisen op de oudere gronden bij en tusschen de polders, die deze verrassingen brengen. Vooral de raadhuisen. Want de oude kerken, tenzij zij een eerbiedwaardigen omvang vertoonen, zeggen meestal weinig meer, dan dat reeds eeuwen geleden hier menschen woonden, maar de raadhuisen vertellen bovendien, dat de dorpen, waar ze staan, tijden van bloei en vertier hebben gehad, toen men ze bouwde. Vooral doen dat die sierlijke Raadhuisjes te Barsingerhorn, Graft, Jisp en de Rijk, gebouwd in Holland's gouden eeuw, welke bewijzen, dat de bewering dat Holland's bloei de bloei der steden was, niet gehéél juist is, en tevens: dat ook de bewoners van enkele dorpen bij die der steden niet achterstonden in de begeerte, om het Huis, waarin recht over de omwonenden werd gesproken en hunne belangen werden behartigd, tot een sprekend blijk te maken van hun welvaart en zin voor het schoone.

Wie van het nette en welvarende stadje Purmerend, dat, hoe-

wel niet buitengewoon oud, toch nog jeugdiger schijnt dan het in werkelijkheid is, en dat zeer weinig overblijfselen van zijn verleden bewaard heeft, door onzen mooisten polder, de Beemster, naar de Rijk gaat, staat waarlijk verbaasd, als hij in het centrum van dat dorp, welks huizen wel voor 'n belangrijk gedeelte zeker en ouderdom verraden maar toch met hun houten topgevels weinig eerbiedwaardigs vertoonen, plotseling het sierlijke monumentale Raadhuisje aanschouwt, dat in een onzer „villes mortes” zeker niet zou verrassen, maar hier alleronverwachts het oog boeit.

Wel een groot en rijk dorp moet het geweest zijn, dit thans zoo vergeten de Rijk, dat zich een dergelijk Raadhuis stichtte! En juist, als ge zijt gaan vermoeden, dat dit zal geschied zijn in den tijd, toen de Rijk nog aan het groote Beemster-meer lag, en dus allerminst afgelegen (wat ging er in vroeger tijd boven een waterweg!) ziet ge het jaartal 1630, dat op alle drie gevels is aangebracht, waaruit blijkt, dat het Raadhuis achttien jaar na de droogmaking van de Beemster is gebouwd.

Dat is minder vreemd, dan het zoo oppervlakkig beschouwd schijnt. Wie een oude kaart van Holland's Noorderkwartier raadpleegt, zal begrijpen, dat het laagveen-eiland tusschen de Beemster en de Schermer met de meertjes ten zuiden daarvan in den tijd der primitieve bedijkingen aanvankelijk geen uitverkoren plekje werd gevonden om zich tot woonplaats te kiezen. Toen er nog geen watermolens waren en de groote binnenwateren in verbinding met de buitenwateren stonden, werd dit eiland, des winters gedeeltelijk onder water staande, slechts door enkelen bewoond; des zomers kwamen van de geestgronden, uit Limmen en Heilo, de dorpelingen overvaren, „om de vruchten van het velt te genieten ende te gebruiken,” zooals Leeghwater in zijn „Kleijne Chronijke” schrijft. Allengs werd „het eiland” bedijkt en ook des winters bewoonbaar; het eerst vestigden zich menschen aan de door kleine eilandjes meer beschermde westzijde, waar de dorpen Schermer en Graft ontstonden, terwijl in het noorden, aan de verbinding tusschen Beemster en Schermer, den Horn (Schermerhorn) opkwam. Na de uit-

vinging der watermolens groeide vooral Graft langzamerhand tot een flink dorp, dat zich voornamelijk langs den ouden zuidelijken dijk van „het eiland” naar het oosten uitbreidde. De Rijk nu is ontstaan uit de meest oostelijke buurt van Graft, aanvankelijk een buurt van visschers op de Beemster-meer, die vermoedelijk zijn naam ontleende aan de Rijk-sloot, welke daar gevonden werd.

Oorspronkelijk hebben we dus met een oudere en een nieuwere buurt te doen, die één dorp vormden, met één Raadhuis. Maar in 1605 konden de buurten niet langer „accordeeren” en werden twee dorpen, waarvan de oudere, Graft, waar in 1613 een nieuw Raadhuis stichtte, een sierlijk gebouwtje, waarvan men in „Buiten” van 25 Februari 1911 een afbeelding vindt, terwijl de Rijk, dat vermoedelijk nog bij de scheiding de kleinste der twee was, in 1630 dit voorbeeld volgde en een Raadhuis kreeg, dat, zoo het uit architectonisch oogpunt al bij dat van Jisp achterstond 1) — in afmetingen en door zijn monumentale trap het Raadhuis van het oudere zusterdorp overtrof.

We mogen wel aannemen, dat de liefde voor de haringvisscherij, de walvischvangst en den handel ter zee over de bewoners van Graft en de Rijk vaardig is geworden in den tijd, toen hunne dorpen nog nabij de groote binnenwateren lagen; zij, die in het binnenland wonen, voelen zich tot dergelijke bezigheden gewoonlijk niet aangetrokken, ook al zouden voldoende waterwegen hen in staat stellen, op deze wijze hun brood te verdienen. Maar toen de meren drooggemalen en Graft en de Rijk van alle zijden door groene landouwen omringd waren, blééf men de nering, die reeds zoo veel welvaart had gebracht, uitoefenen. De ligging

aan de groote binnenwateren verklaart het ontstaan van de voornaamste vroegere bronnen van welvaart van deze dorpen, maar was geen noodzakelijke voorwaarde voor hun voortbestaan.

Graft was met Holland gaan bloeien; dat het niet door wallen tegen vijanden werd beschermd, een gemis, dat elk dorp toch altijd bij de kleinste stad deed achterstaan, was al spoedig voor de veiligheid der bewoners geen gróót bezwaar meer, toen de Spanjaard, hoezeer nog onverwonnen, voor Holland's Noorderkwartier geen ernstige bedreiging meer vormde. Hetzelfde geldt voor de Rijk; spoedig overtrof zelfs het jongere dorp het oudere in betekenis en het breidde zich uit naar de Beemster ringvaart, door welke de koopvaardij-schepen, de haringbuizen en de walvischvaarders nog uitstekend hun weg — en zij hadden een korteren weg af te leggen dan die van Graft — naar zee konden vinden. De Beemster, van verraderlijk groot meer tot vruchtbaar land geworden, maakte de Rijk bovendien tot een levendige marktplaats.

In 1625 werd de eerste groote haven, vijf en twintig jaar later de tweede gemaakt. Het welvarende dorp overtrof het stedeke Purmerend aanmerkelijk in zielental en telde in het midden der 16de eeuw ook meer inwoners dan Monnikendam. Het was van zooveel betekenis geworden, dat het „sijn hoofd niet alleen verre boven meest alle sijne naburige Dorpen op-stak, maar ook selfs in rijkdom, neering, reederij, en handel ter zee, verscheydene Steden onses Lants trotste. Haar schadelike Wateren, de Beemster, zijn verandert in een dubbel gesent, en vrugtbaar Lant, vermakelik gelijk een Lust-hof Eden; waar uijt haar ook overvloedige Markt-waren, niet alleen tot handelinge dagelictoegebragt werden; hare

Visschers waren Koop-lieden geworden, ende hare Boodtjes in Haring-buysen en kostelike Koopvaardij-schepen verwisselt. Haar Inwoonders waren seer vermeenigvuldigt, haar Palen verwijdet, haar Havenen vergroot en vermeerdert, haar Koop-lieden verrijkt, haar Winkeliers, ende Ambagts-lieden, die veel waren, waren welvarende; haar Schippers en Boots-gezellen waren een groote meenigende; tot haar koop-handel, niet alleen binnen 's landts, op meest alle Steden onser Landen haar gewoone vaart hadden; maar ook buyten 's Landts, tot alle gewesten van Europa, ja verre daar buyten: in voegen het deselve aan niet anders, als aan Privilegiën en Muuren ontbrak, om een vermaarde Stadt geweest te hebben.” 2)

In dezen tijd van bloei — en wel in 1630, zooals hierboven reeds gezegd is — werd de Rijk's Raadhuis gebouwd, het „heerlijk vermaert” dorp ten volle waardig. En bouwmeester was de beroemde Jan Adriaansz. later zich noemende Leeghwater, die in 1575 in de Rijk geboren werd, als zoon van den timmerman Adriaan Symonsz. Op de titels der door hem uitgegeven werken noemt hij zich: *Molenmaker en Ingenieur van de Rijk*, maar hij was op zoo velerlei gebied ervaren, dat Mr. W. J. C. van Hasselt 3) hem terecht een duizend-kunstenaar noemt. Het meest bekend werd hij als molenmaker en adviseur bij droogmakingen; maar behalve waterbouwkundige is hij tevens architect, landmeter, metselaar, timmerman, schrijnwerker, uurwerkmaker, waterduiker geweest. „Behalve dien heb ik nog verscheidene notabele handwerken gedaan, hetwelk te lang zou wezen om alles te verhalen,” schrijft hij in zijn „Kleijne Chronijke.” Leeghwater was ook schrijver; als zoodanig munt hij niet uit; zijn werken dragen het kenmerk van geschreven te zijn door een ongeletterd man, die door zijn

HET RAADHUIS VAN DE RIJK VOÓR DE RESTAURATIE, GEZIEN VAN 'T ZUIDWESTEN.

eigen verdiensten uit een geringen stand opgekomen is. Maar zij getuigen toch van 's mans bekwaamheid op velerlei gebied, van zijn groote bereidheid en van kennis van de Fransche, Duitsche en Latijnsche talen.

Wij hebben hier slechts met den bouwmeester Leeghwater te doen; als zoodanig is hij — zoo we ons niet vergissen — alleen bekend gebleven door het Raadhuis in zijn geliefde geboorteplaats. Het is wel vreemd, dat hij er in zijn „Kleine Chronijke” slechts met enkele woorden melding van maakt: „Het raadhuis van de rijp het welke gebouwt en getimmert is ontrent agtien jaren geleden, waar van ik Jan Adriaansz. Leeghwater het bestek, de tekeninge en model gemaakt heb; en Symon Jacobsz. van de rijp heeft den Mr. Timmerman daar van geweest, en Adriaan Claasz. van Muyden was de Mr. Metzelaar.” Dan volgt een rijmpje (wel wat erg gebrekkig zijn Leeghwater's rijmelarijen!) waarin wordt medegedeeld, dat Pieter Stevens Bosch op tienjarigen leeftijd den eersten steen legde.

Onze afbeeldingen toonen wel aan, dat ook als architect Leeghwater niet de eerste de beste was. Vermelden wij nog slechts, dat het gebouw, dat overeenkomst vertoont met het werk van Hendrik de Keijser, in baksteen is opgetrokken, met toepassing van bergsteen en gedekt met een leiendak. De leeuw op den top van den voornaamsten (westelijken) gevel houdt het wapen van Stadhouder Frederik Hendrik. Boven den hoofdingang prijkt een gevelsteen met het wapen van de Rijp, twee gekroonde haringen op, naar we meenen, een veld van blauw. Onmiddellijk daarboven een steen, welke een haringbuis vertoont. Wat hooger leest men het woord RAATHUIS. Alle drie gevels vermelden het jaar van den bouw en vertoonen de woorden Anno 1630. Boven den ingang onder de stoep, die tot de waag toegang verleent, lezen we de in een hardsteenbord aangebrachte woorden *De Waag*. De hoofdletters prijken met sierlijke krullen en zullen ook wel door Leeghwater geteekend zijn. Evenals bij het Raadhuis te Jisp heeft de Waag aan de waterzijde (zuidzijde) ook een toegang. Boven de deur in den noordelijken gevel is in 1875 ter herinnering aan den beroemden bouwmeester, die driehonderd jaar geleden geboren werd, een gedenksteen aangebracht. De gladde borstwering van de stoep vormt wel een wat opvallende tegenstelling met de speelsche lijnen en de rijke versiering der gevels. Vermoedelijk — maar niets is daarvan met zekerheid bekend — heeft deze stoep een balustrade bezeten, op de hoeken prijkende met wapens-dragende leeuwen.

Wij hebben van de Rijp's geschiedenis slechts zóoveel medegedeeld als noodig was om begrijpelijk te maken hoe dit sierlijke gebouwtje hier verrijzen kon. Wij willen over de verdere lotgevallen van het dorp dan ook kort zijn, maar kunnen toch niet geheel zwijgen over de groote rampen, die de Rijp in de 17de eeuw, kort na de stichting van het Raadhuis, getroffen hebben. In 1654, 1667 en 1674 is het dorp door zware branden geteisterd; vooral de brand in het eerstgenoemde jaar was verschrikkelijk. Meer dan twee derden van het dorp ging in vlammen op, daaronder ook de in 1635 gebouwde kerk, een fraai gebouw, welks toren een klokkenspel bezat. Als door een wonder bleef het Raadhuis, hoewel het door een vlammenzee was omgeven, behouden, dank zij ook de krachtige hulp van de toegesnelde bewoners der nabijgelegen dorpen, welke „bluschten het vier uit de kozijnen van het Raadhuis, daar 't alreede begon te vatten,” zooals Leeghwater vertelt. De omstreeks 1660 gebouwde kerk, welke men op onze afbeelding op bladz. 496 aanschouwt, „schoon zij boven het gemeen uitmunt en met een orgel voorzien is 4), is egter niet zoo heerlijk als de voorgaande.” 5) De wakkere bewoners gaven den moed niet op; telkenmale werd het dorp opgebouwd. In Cl. Bruins Noordhollandsche Arkadia van 1732 lezen we, dat het dorp, zoo fraai (is) hersteld, „dat hetzelfde schijnt als een Phenix uit zijn asche verreezen te zijn.” En nog in het midden der 18de eeuw bloeide er de handel, al schijnt het toen iets kleiner van omvang te zijn geworden, als in de jaren vóór de ramp van 1654. Van de slechte tijden, die toen volgden, zal de Rijp ook wel zijn deel hebben gehad en in den Franschen tijd was het uit — en voor altijd — met de haringvisserij en de zeevaart. De bakens

werden verzet en de Rijp kon in deze welvarende streek zich toch nog beter staande houden dan de haring-zuster Enkhuizen, wier voornaamste bron van rijkdom voorloopig door geen andere kon vervangen worden. Nog altijd is de Rijp een flink dorp, maar met den ouden luister is het toch wel gedaan. Dáarvan spreekt nog voornamelijk het Raadhuis.

Maar in ouden luister prijkte ook dat niet meer tot voor korten tijd, al had het uitwendig grootendeels zijn oude vormen behouden. In 1903 werd dan ook op voorstel van den tegenwoordigen burgemeester, den heer P. A. Romijn, in beginsel besloten om het Raadhuis te restaureren, mits men de zekerheid kreeg, dat door het Rijk subsidie zou worden verleend. Nadat door den Haagschen architect J. F. L. Frowein de noodige restauratie-werken waren aangegeven en de kosten ervan berekend, werd subsidie aangevraagd en door het Rijk op de begrooting van 1914 de eerste termijn uitgetrokken. Inmiddels overleed de architect Frowein, ten gevolge waarvan men nog niet met het herstellingswerk was begonnen, toen de subsidie, in verband met den ingetreden oorlogstoestand, van de begrooting was afgevoerd. De toestand van het Raadhuis eischte echter dringend voorziening en daarop is de zoon van den overleden architect, de heer H. W. Frowein te Leiden, met het maken van nieuwe plannen en berekeningen belast. Toen men in 1916 eenige zekerheid kreeg, dat op de be-

grooting voor 1918 weer de eerste subsidietermijn zou worden geplaatst, werd onmiddellijk, n.l. in September 1916, tot onderhandsche aanbesteding overgegaan, waarbij het werk aan K. Humer, aannemer te de Rijp, werd opgedragen voor ruim f 13.000.

Toen men aan het werk bezig was, ontdekte men nog zooveel gebreken, vooral aan de kap, dat wilde men het gebouw voor het nageslacht bewaren, nog heel wat moest worden vernieuwd. Zoo kwam het dat, mede ten gevolge van de prijsstijging van de benoedigde materialen, de geheele restauratie meer dan tweemaal zooveel heeft gekost (n.l. ruim f 27.000) dan waarop oorspronkelijk was gerekend. We hopen dat het Rijk, dat 50% van de oorspronkelijk geschatte kosten heeft toegezegd (de provincie Noord-Holland verleende een subsidie van f 2000.—) van de werkelijke kosten 50% voor zijn rekening zal nemen.

Met het inwendige van het gebouw is men 3 September l. l. gereed gekomen, terwijl de restauratie van het uitwendige begin October als voltooid kon worden beschouwd, nadat voor de waagpoort het daar behoorende ijzeren hek was geplaatst, dat op onze afbeelding op blz. 496 nog ontbreekt. Het toezicht op de restauratie van wege het rijk werd gehouden door den rijksbouwmeester Ad. Mulder te 's Gravenhage en den onderdiens leiding werkzamen architect W. Hemsing.

Den vierden September l. l. werd de eerste raadsvergadering

in het vernieuwd Raadhuis gehouden. En niet langer vormen schamele vertrekken een schrille tegenstelling met het sierlijke uiterlijk van het gebouw! Want, voor zoover men kan nagaan, is het inwendige vroeger altijd héél eenvoudig geweest. Dat is nu veranderd. Eikenhouten betimmeringen zijn aangebracht, en passende schouwen met tegels, terwijl in raadszaal en burgemeesterskamer boven de lambrisering de wanden thans ook met tegels zijn bedekt. Het vertrek aan de noordzijde is in tweeën verdeeld, het voorste gedeelte doet thans dienst als burgemeesterskamer, terwijl de secretarie, die nu wat kleiner is geworden, als een achterzoldertje er aan toegevoegd, zich daarachter bevindt. Door een commissie uit de burgerij zijn gelden verzameld onder inwoners en oud-inwoners der gemeente, waarvoor een ameu-uitgevoerd, hetwelk aan het gemeentebestuur is aangeboden; men vindt een en ander afgebeeld op blz. 499.

Zoo is dan de Rijp's Raadhuis weer opnieuw een lust der oogen en is — gelukkig! — niet voldaan aan den wensch van den heer A. W. Weissman 6), dat men het zou laten in den toestand waarin het zich het tot voor weinige jaren bevond. Een lust ook is het besef van onze verplichtingen tegenover het voorgeslacht, dat ons zooveel schoons naliet, ook in onze dorpen levendig is geworden.

HET RAADHUIS VAN DE RIJP.
DE BOUWMEESTER JAN ADRIAANSZ. LEEGHWATER.

Op Huis nog Hof u niet verlaat,
Dat hier gebouwt word, haast vergaat

rijmelt Dirk van Schoorel in zijn „Chronyk van Medenblik” naar aanleiding van de schrikkelijke ramp, welke de Rijk in 1654 trof. Wij wéten het, dat alle aardsche dingen vergankelijk zijn, maar hopen toch, dat het Raadhuis van de Rijk, dat reeds eenmaal als door een wonder gespaard is gebleven, nog vele eeuwen moge getuigenis afleggen van den hoogen kunstzin onzer voorvaderen, de piëteit van het nageslacht en het talent van de Rijk's kundigen zoon, Jan Adriaansz. Leeghwater.

A. L.

1) In „Sint Lucas” van Augustus 1909 wees de inmiddels overleden architect Frowein er op, dat men in de behandeling der drie topgevels de gewenschte eenheid van opvatting mist.

2) Uit de voorrede van de „Rijper kleppende Brandt-klok” door den predikant Bartholomaeus Donius (1655).

3) In zijn aantekeningen bij het „Haarlemmer-meer-boek” van Leeghwater (13e druk, 1838).

4) Het orgel is waarlijk niet het enige vermeldingswaardige van dit kerkgebouw; wij noemen hier slechts nog de fraai geschilderde kerkrampen. Zie uitvoeriger: „Buiten” van 25 Mei 1912.

5) Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden VIII (1750).

6) Zie „Groene” Amsterdammer van 9 Januari 1907. „De best bedoelde restauratie kan aan gedenkteeken van het verleden toch hun oud karakter niet teruggeven, als dit eenmaal te loor is gegaan”, zoo zegt de heer W., vergetende dat dit „gedenkteeken van het verleden” tevens een huis van het heden is, zoodat niets verzuimd mag worden om, met piëteit tegenover het verleden, aan de eischen van het heden te voldoen. Een Raadhuis is in tegenstelling met b.v. een stadspoort, een levend monument, dat nog aan een — zij 't eenigszins veranderde — bestemming moet voldoen.

TOETJES-ROLLERS.

(Slot).

WE zeiden reeds, dat het dier uitsluitend jonge bladeren uitkiest, de fijne kussentjes zijner tanden zijn klier-tjes, die een kleverige stof afscheiden, waarvan het dier zich bedient. Door de drukking van den snuit doet hij de lijm milder vloeien, die hij met zijn stempel aandrukt, geheel op dezelfde manier als wij een brief verzegelen. Als nu 't geluk wil, dat de lijm houden wil, zal het blad, dat, naarmate het verdroogt, zijn veerkracht verliest, niet meer terugspringen en vanzelf den eenmaal aangenomen vorm behouden.

't Thans voltooide werk vertoont de gedaante van een sigaar, die zoo dik is als een kloeke stroohalm, ongeveer een Engelsche duim lengte heeft, en aan 't uiteinde van 't geknakte bladsteeltje bengelt. Om 't te maken is er meer dan een dag mee gemoeid geweest. Na een poosje uitgerust te hebben, wordt een tweede blad onder handen genomen, dat gedurende den nacht tot een rol wordt vervormd.

Wat mag het doel van dezen arbeid zijn? Wordt hier voedsel geconserveerd, dat voor eigen gebruik bestemd is? Zeer zeker niet: want nimmer maakt een insect zooveel omslag, als 't zijn eigen eten betreft. 't Is voor de zijnen, dat hij die schatten verzamelt. De sigaar van den Rhynchites is een geschenk voor de toekomst. Wanneer we die ontvouwen, vinden we tusschen de lagen van de rol een eitje, ook wel eens twee, drie, ja zelfs vier. Ze zijn ovaal-vormig, lijken tengevolge van hun lichtgele kleur veel op fijne barnsteen kraaltjes, en zijn zoo weinig stevig aan 't blad gehecht, dat de minste stoot ze doet loslaten. Ze liggen steeds afzonderlijk hier en daar verspreid; men vindt ze in 't midden van de rol, daar waar de windingen beginnen, men treft ze tusschen de diverse lagen aan, tot vlak bij den rand, die met de bladlijm is dichtgeplakt.

Zonder haar arbeid te onderbreken, of de werking der klauwen te verzwakken, heeft het wijfje ze tusschen de plooiën gedeponceerd, naarmate zij ze, behoorlijk ontwikkeld, aan 't eind van den eileider voelde komen. Ze schept zich een nakroost, te midden van een rusteloozen atelier-arbeid, te midden van het gesnor der machine, die onklaar zou raken, als haar beweging ook maar even stop gezet werd. De zorg voor de wieg en voor de instandhouding van 't geslacht gaan gepaard. Het Rhynchitus-wijfje is slechts

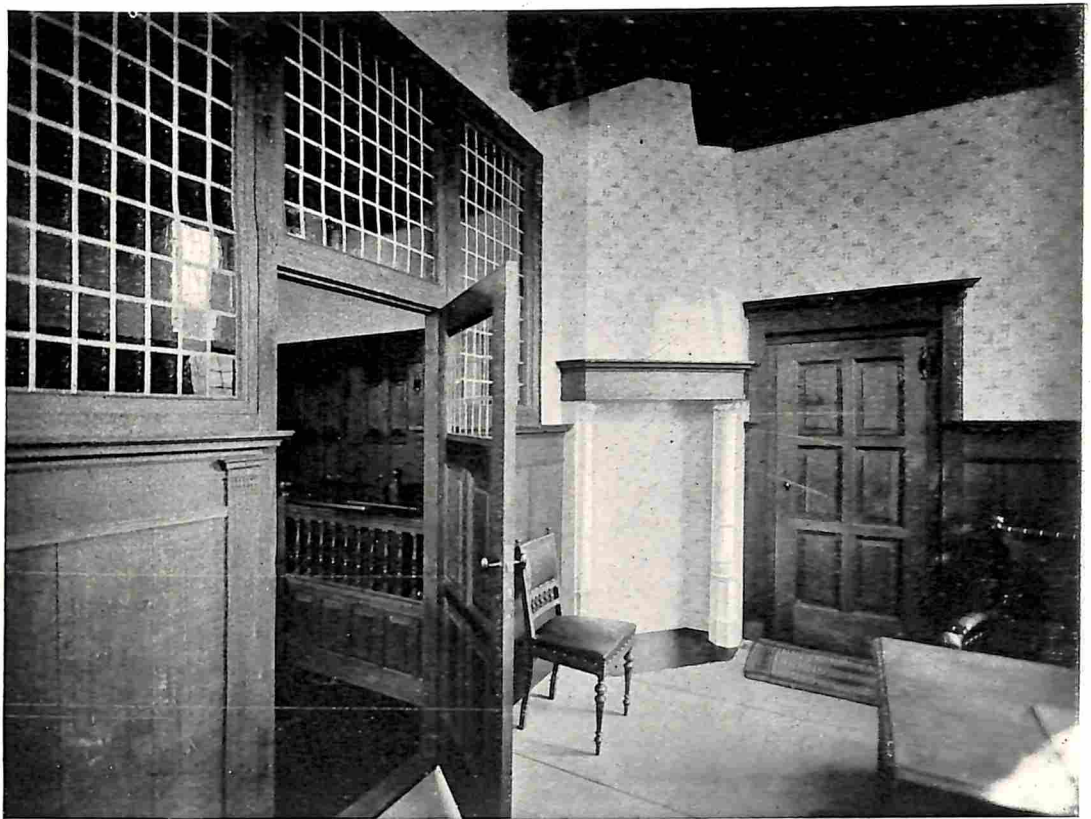

Foto C. Steenbergh.

HET RAADHUIS VAN DE RIJK.

KIJKJE IN DE BURGEMEESTERSKAMER. LINKS DE SECRETARIE.

een leven van twee of drie weken beschoren, en daar het aanstaande gezin haar heel wat hoofdbrekens kost, moet ze met haar tijd woekeren.

Er is echter nog meer te zien: op hetzelfde blad, niet ver van de plek waar 't eigenlijke rolwerk plaats heeft, worden we bijna altijd het mannetje gewaar. Wat voert die werkelooze daar uit? Is hij eenvoudig een toeschouwer, die, daar toevallig voorbijkomende, is blijven staan om te zien of het werk opschiet? Stelt hij er inderdaad belang in en zou hij graag een handje willen helpen? Men zou 't haast wel zeggen. Van tijd tot tijd zie ik hem achter 't nijvere moedertje op de rol plaats nemen en zijn krachten aan de hare paren. Maar dat geschiedt blijkbaar niet van harte en op erg onbeholpen wijze. Nauwelijks na een halve winding heeft hij er al genoeg van: het is zeker zijn werk niet. Hij trekt zich tot aan 't andere eind van 't blad terug en herneemt zijn rol van simpel toeschouwer.

Laten we hem dank zeggen voor die poging, want 't geldt bij de insecten als een groote uitzondering, dat bij de vestiging van 't gezin ook de vader zijn medewerking verleent; laten we hem gelukwenschen met zijn hulp, maar laten we ons voor overdrijving wachten: zijn handlichting had zekere nevenbedoeling. Het is voor hem nl. een middel om zijn liefde te betuigen en van zijn verdiensten blijk te geven, en inderdaad ziet hij die, niet

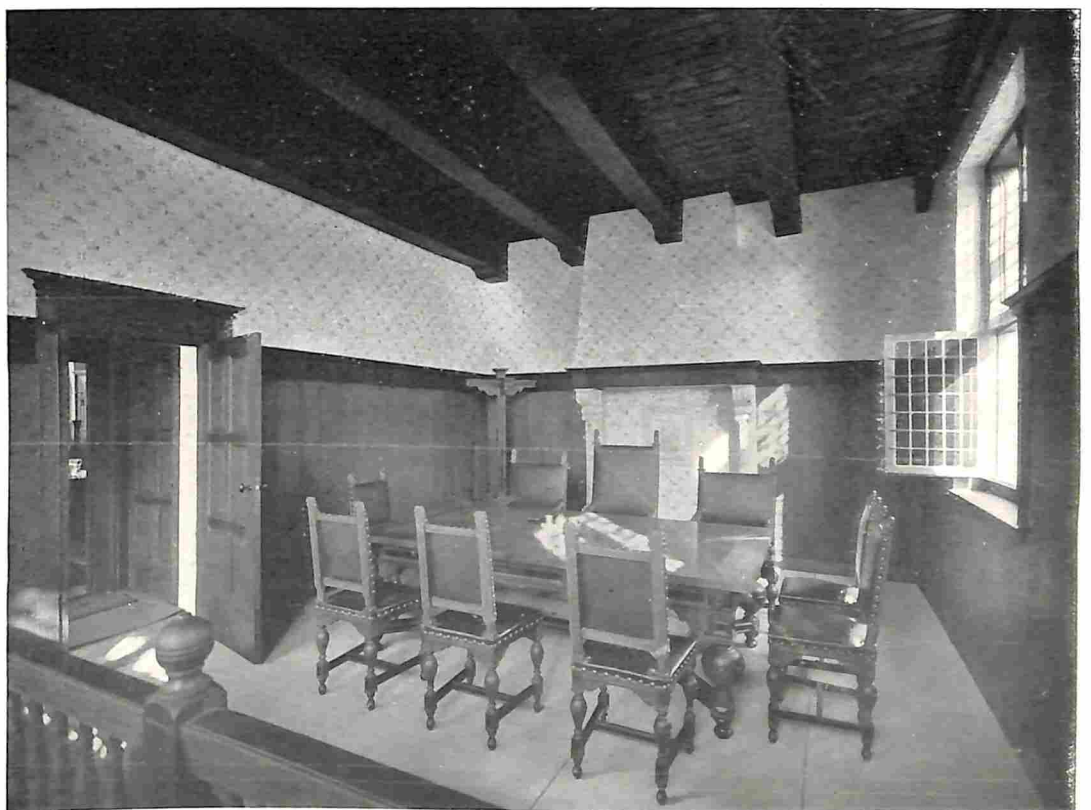

Foto C. Steenbergh.

HET RAADHUIS VAN DE RIJK. DE RAADSZAAL.

dan daarbij tal van teleurstellingen ondervonden te hebben, ten slotte toch beantwoord. Een minuut of tien wordt 't rollen opgeschort, maar de pooten der onvermoeide werkster blijven zich schrap zetten en zullen er wel voor zorgen niet los te laten. Zelfs voor dit korte pretje, de innige vreugde van 't dier, wordt geen vrij-af genomen. Dit wordt gedurende den tijd, dat de sigaar gerold wordt, een keer of drie, vier herhaald, zoodat de vraag gewettigd is, of niet iedere kiem de onmiddellijke tussschenkomst van 't mannetje behoeft.

Overeenkomstig de in de insectenwereld heerschende wetten, zou na afloop van dit festijn alles tot kalmte moeten komen en zou 't wijfje zich voortaan ongestoord aan de vervaardiging der sigaren kunnen wijden. Op die algemeene wet wordt hier inbreuk gemaakt. Nimmer heb ik een rol zien fatsoeneeren, zonder dat het mannetje in de buurt op wacht stond en zoo ik er 't geduld toe had bezeten, had ik getuige kunnen zijn van talrijke paringen. Dit eigenaardige verschijnsel brengt me van de wijs. Waar ik op gezag der boeken een eenheid verwachtte, constateer ik een onbepaalde veelheid.

Dit geval staat echter niet op zich zelf. Hetgeen de boktor (*cerambyx heros*) me op dit punt heeft doen zien, geeft een nog sterker voorbeeld van de zoeven aangeduide afwijking.

Ik heb eenige paren onder een gazen stolp gezet met een stukje peer tot voedsel en met eenige eikentakken ter deponeering der eitjes. De paring duurt bijna de geheele Juli-maand. Vier weken lang zie ik het met machtige horens gekroonde mannetje schrijlings gezeten op den rug van het wijfje, dat met het uiteinde van den eileider naar een geschikt punt zoekt om er haar legsel aan toe te vertrouwen. Van tijd tot tijd stijgt de *cerambyx* af, om een stukje peer aan te spreken. Hierop trapelt hij als een waanzinnige in 't rond, en werpt zich met een woesten sprong in 't zadel, waar hij weer geruimen tijd blijft zitten. Op 't oogenblik dat het ei gelegd wordt, houdt hij zich rustig en streelt met zijn behaarde tong den rug van 't wijfje, maar kort daarop herhaalt hij zijn pogingen, die meestal met een gunstigen uitslag bekroond worden.

Terzelder tijd, dat men de bladeren van den populier tot rollen ziet verwerken, is een even fraai gecostumeerde *Rhynchitus* bezig de bladeren van den wijnstok tot sigaren te fatsoeneeren. Deze is wat grooter van gestalte en de metaalglans van zijn pantser zweemt naar 't blauwe. Was zijn lichaamsbouw slechts wat sierlijker, dan zou de schitterende wijnstok-snuitkever een voorname plaats te midden der pracht-exemplaren onzer verzamelingen innemen. Maar om de aandacht tot zich te trekken heeft hij iets beters dan zijn uiterlijk schoon: hij heeft zijn industrie, die hem de haat van den wijnbouwer op den hals haalt. Deze heeft hem zelfs een specialen naam gegeven, een eer, die

slechts zelden aan een lager bewerktuigd diertje te beurt valt.

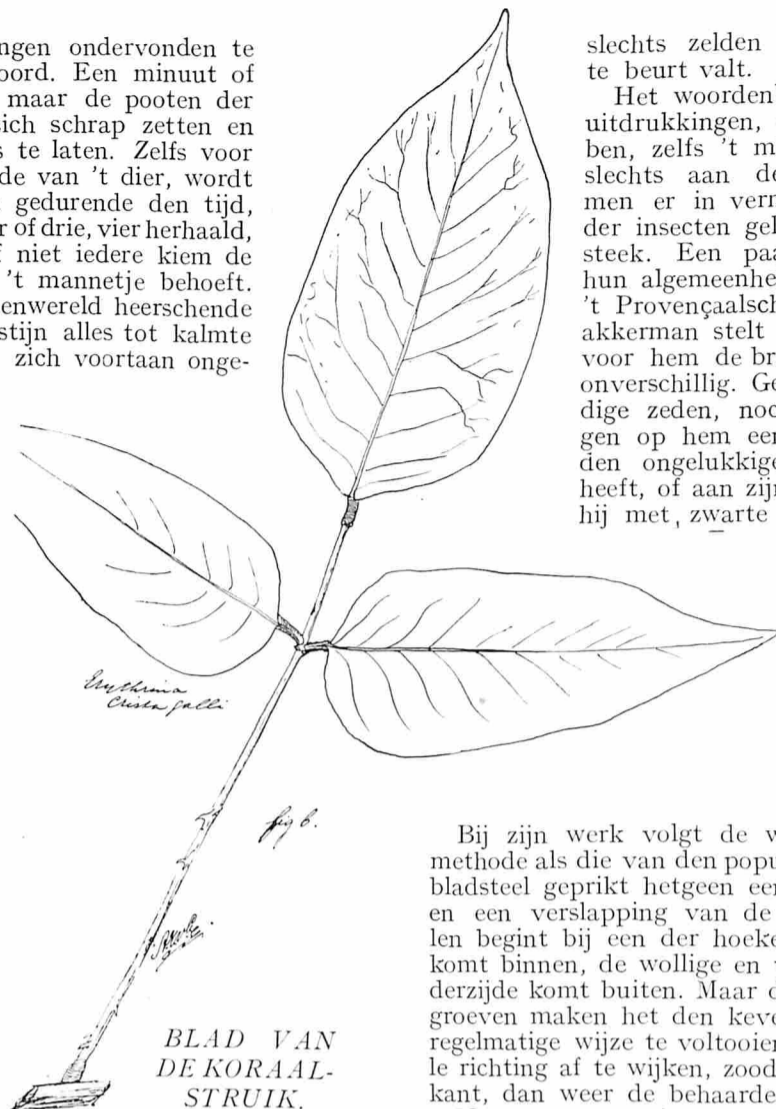
Het woordenboek van den landman is rijk aan uitdrukkingen, die op de planten betrekking hebben, zelfs 't minste onkruid, dat men vermoedde slechts aan den botanist bekend te zijn, vindt men er in vermeld, maar wanneer het de namen der insecten geldt, laat het u bij herhaling in den steek. Een paar dozijn woorden, die ons door hun algemeenheid niets verder brengen, is al wat 't Provençaalsch op insectkundig gebied bezit. De akkerman stelt uitsluitend belang in de plant — voor hem de bron van alle voedsel; de rest laat hem onverschillig. Geen prachtig kleed, noch eigenaardige zeden, noch wonderen van instinct, vermogen op hem eenigen indruk te maken. Maar weeden ongelukkige, die 't op zijn wijnstok gemunt heeft, of aan zijn koren durft raken, spoedig staat hij met, zwarte kool aangetekend. Hiervan weet

ook onze snuitkever mee te spreken: de Provençaalsche boer heeft hem met een specialen naam vereerd en hem *Becaru* gedoopt. Hier zijn de geleerde term en de populaire naam in volkomen overeenstemming. *Rhynchites* en *Becaru* beteekenen juist hetzelfde en beide woorden hebben betrekking op den langen snuit van het insect.

Bij zijn werk volgt de wingerd-*Rhynchites* geheel dezelfde methode als die van den populier. Vooraf wordt een gaatje in den bladsteel geprikt hetgeen een stremming in den loop der sappen en een verslapping van de bladschijf veroorzaakt. Het oprollen begint bij een der hoeken, de groene en gladde bovenzijde komt binnen, de wollige en van krachtige nerven voorziene onderzijde komt buiten. Maar de breedte van 't blad en zijn diepe groeven maken het den kever niet altijd mogelijk zijn werk op regelmatige wijze te voltooien, en noodzaken hem van de normale richting af te wijken, zoodat, als bij toeval, nu eens de groene kant, dan weer de behaarde zijde van 't blad buiten komt.

Met het eenvoudige en niet te groote blad van den populier wordt gemakkelijk de sierlijke rolvorm verkregen; van 't wingerdbladd, dat zich door zijn omvang en gedaante moeilijker laat bewerken, ontstaat slechts een vormlooze sigaar, een weinig verzorgd pakje.

J. H. FABRE,
(vert. door P. G.)

DE HANEKAM KORAALSTRUIK.

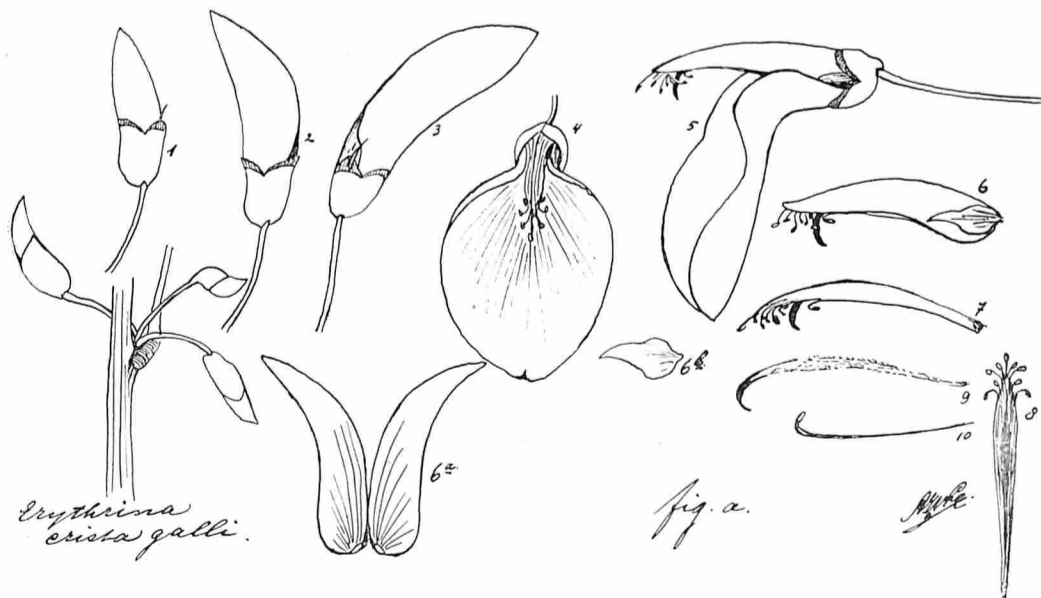
ERYTHRINA CRISTA - GALLI L.

EEN ouderwetsche, of liever oud bekende, maar een prachtige plant, welke men beter onder den naam van *Erythrina* dan van „Koraalstruik” kent. De naam Koraalstruik geef ik hier in navolging onzer naburen, die aan onze oostelijke zijde spreken van *Korallenbaum*, aan onzen westelijken kant van *Cocks-comb-coral-tree*, en dat is niet onjuist, want de geslachtsnaam *Erythrina* is afgeleid van het Grieksche *Erythros*, hetwelk „rood” beteekent.

De soortnaam, *Crista-galli*, beteekent letterlijk „hanekam,” want *crista* beduidt „kam” en *gallus* is het latijnsche woord voor „haan;” die toenaam houdt dus verband zoowel met de kleur als met den vorm der bloemen.

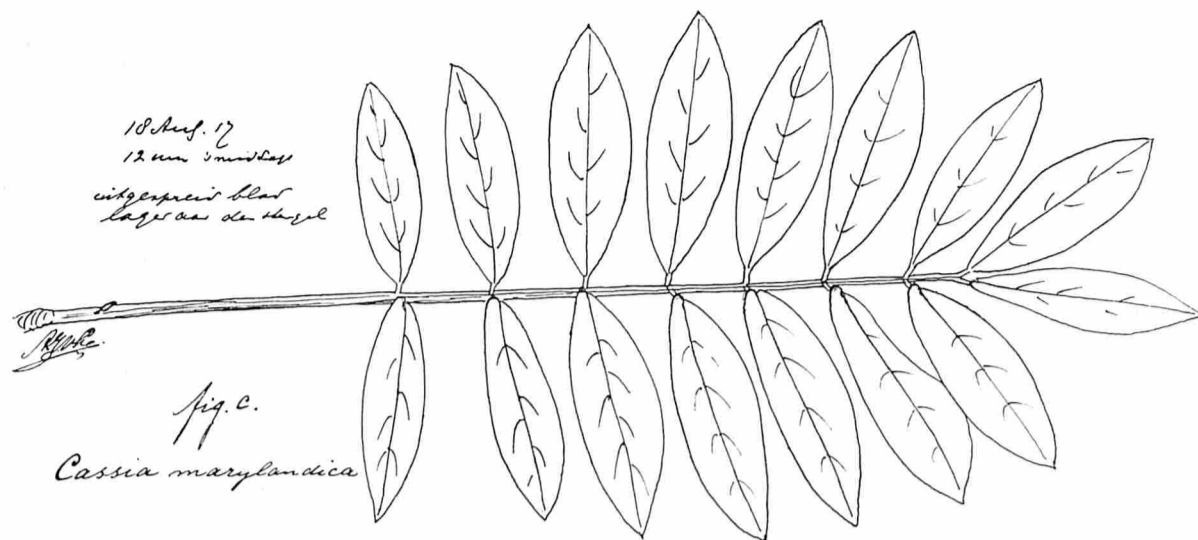
Die bloemen maken de pracht uit der plant. Zij verschijnen in Juli-Augustus en zijn krachtig rood gekleurd. Ze zitten in lange trossen aan de uiteinden der uit den grond opschietende slanke, fraai-bebladerde stengels, zijn daarbij groot en van een ongewonen stand en vorm. De plant is herkomstig uit Brazilië, en behoort tot de familie der Vlinderbloemigen of *Papilionaceën*, wat men dadelijk kan zien aan hare twee meest gekenmerkte bloemdeelen, n. l. de vlag en de kiel. Maar wat merkwaardig is, de vlag die bij de meeste bloemen der Vlinderbloemige planten naar boven is gericht, heeft bij *Erythrina Crista-galli* een tegenovergestelden stand, en is daarbij terugslagen en naar omlaaggericht, terwijl de kiel aan de bovenzijde zit, en over de vlag is heen gebogen. Een andere merkwaardigheid is dat aan de bloemen de zijdelingsche bloemblaadjes, bekend als de zwaarden, schijnen te ontbreken. Ik zeg *schijnen*, want ze zijn er wel, maar ongekleurd, klein en weinig ontwikkeld, en nagenoeg geheel verscholen onder de kelk en den voet der vlag.

De kleur der vlag is prachtig lakrood, als met goudkleur doorweven, ongeveer zooals bij de goudlelie, *Sprekelia formosissima*, naar de keel der bloemen toe van ietwat donkerder tint. Aan de onderzijde zou men de

BLOEMDEELEN VAN DE KORAALSTRUIK.

1 bloemknop; 2 en 3 nog gesloten bloemen; 4 bloem van voren gezien; 5 bloem ter zijde gezien; 6 kiel met zwaarden, meeldraden en stamper; 6a kiel opengespleten; 6b zijdelings bloemblaadje, een der zwaarden; 7 meeldradenkokertje met ingesloten stamper; 8 meeldradenkokertje geopend zonder stamper; 9 stamper; 10 losse korte meeldraad.

UITGESPREID BLAD VAN CASSIA MARYLANDICA.

kleur verbleekt of verschoten kunnen noemen, maar bij den voet is de kleur weer donker fluweelig rood, welke kleurverdieping bij het verbloeien bijna de geheele bloem overtrekt.

Men ziet dus wel dat de bloem zeer opvallend is, te meer wijl de vlag fraai ovaal rond van vorm is, 5 c. M. lang en ruim 3 c. M. breed met eenigszins waaivormig uitlopende, fijne donkere streepen, van den voet naar den rand.

Boven de vlag steekt de gekromde kiel naar voren, welke een meer bruinrooden tint heeft. Die kiel is ongeveer $4\frac{1}{2}$ c. M. lang en 1 c. M. op zijn breedst, en ziet er stevig uit, als gemaakt van gepolijst mahoniehout. Ze vormt een dicht gesloten schuitje, waarin de geslachtsorganen der bloem verborgen, maar waarvan de helmknoppen en stempel aan den top naar buiten treden. Hoewel één geheel, bestaat de kiel toch oorspronkelijk uit twee bloemblaadjes, die onderling aan één zijde zijn saamgegroeid. Dat dit zoo is, is heel duidelijk te zien als men de kiel van haar basis breekt, want in plaats van één, ziet men aan den voet der kiel duidelijk twee aanhechtingsplaatsen.

In de kiel liggen de tien meeldraden, welke met de helmdraden onderling tot een bleek geel-groen kokertje vergroeid zijn, maar waarvan er één, de kortste, ten deele vrij is en dus een spleet in het kokertje openlaat. De helmknoppen der meeldraden steken echter aan het topeind van het schuitje alle naar buiten, en wel in een vasten, regelmatig stand, die zeer opvallend en sierlijk is. Er is één langste meeldraad, welke het verste naar voren steekt, dan volgen er, links en rechts geplaatst, twee kortere, dan twee langere, vervolgens weer twee kortere en weer twee langere meeldraden, tot tenslotte de kortste meeldraad als laatste het groepje afsluit. Vlak achter die kortste meeldraad buigt zich de donkerroode stempelpunt van den stamper naar buiten.

Die stamper is voor het grootste gedeelte in het meeldradenkokertje verborgen, is eveneens licht geelgroen van kleur, in het midden een weinig verdikt, en viltig behaard.

Tusschen kiel en vlag zitten aan weerszijden der bloem de reeds vermelde zwaarden verborgen, twee kleine bloemblaadjes, die inderdaad den vorm van scheepszwaarden hebben. Ze zijn maar ruim één c. M. lang en ruim een halven c. M. breed, bleekgroen van kleur met een iets rood getint top. Tegenover de opvallend gekleurde, groote vlag zijn zij als mislukt te beschouwen, onontwikkelde of rudimentaire deelen in de bloem, die van weinig beteekenis zijn. De kelk, waarin alle bloemdeelen samenkomen, is een geelrood dopje, min of meer tweelippig, later met zwartachtigen, vliezigen rand, welke aan de bovenzijde van een dunnen stekel is voorzien. Het bloemsteeltje is pl. m. $2\frac{1}{2}$ c. M. lang. (Zie voor de genoemde bloemdeelen fig. a.)

In de bloem wordt rijkelijk honig afgescheiden, maar toch ziet men zelden vruchten op de plant. Wellicht is die honig bestemd voor braziliaansche insecten, en niet voor die onzer Noordelijke landen. Zweefvliegen zag ik echter gretig van het stuifmeel snoepen, waarbij ze den stempel ook wel zullen aanraken, maar vruchtzetting heeft zelden plaats, en dan nog worden de vruchten in ons land buiten niet rijp. Door kunstmatige bestuiving heb ik jonge peultjes tot een begin van ontwikkeling zien komen, maar later vielen ze af. In Zuid-Europa echter komen de vruchten der *Erythrina Cristagalli* wel tot rijpheid.

Zijn de bloemen en door kleur en door vorm reeds van opvallende verschijning, haar vereeniging in lange, gevulde trossen die tot 60 c. M. lang kunnen zijn, verleent de plant groote decoratieve waarde. De bloempjes zitten in drietallen rondom den stengel, aan het benedengedeelte van de tros in de oksels der bladeren, hoogerop waar de bladeren wegblijven, in groepjes,

die hoe langer hoe dichter bij elkaar komen te staan.

De bloemen verbloeien aan de tros van onderen naar boven; terwijl onderaan reeds bloemen afvallen, komen bovenaan nog regelmatige nieuwe bloemen open. Het bovenste gedeelte van den stengel is donker rood gekleurd, in tegenstelling met het bebladerde gedeelte, dat lichtgroen van kleur is.

De lengte der stengels kan sterk variëren en hangt af van gunstige en ongunstige omstandigheden wat betreft voeding, verlichting en standplaats, maar een lengte van pl. m. 1.50 M. is normaal. Die stengels ontspringen aan een korten, houtachtigen stam of tronk, waarmee in ons klimaat de plant

overwintert (vorstvrij). De stengels, die op dien stam in den zomer worden ontwikkeld en bloemen voortbrengen, sterven in het najaar weer af, waarop de plant droog in een koude kas wordt weggezet. Dit komt dus, wat de kultuur betreft, overeen met de *Dahlia's*, met dit verschil dat de *Dahlia's* waterrijke wortelknollen bezitten, terwijl de *Erythrina Crista-galli* een houtachtigen, korten stam of tronk bezit. De stengels, die in het voorjaar worden ontwikkeld zijn glad, en zij het ook spaarzaam, van zeer scherpe en stevige stekels voorzien. Ook de bladstelen en zelfs de middennerf der bladeren dragen vaak stekels, die wel kleiner, maar even scherp zijn; op de nerf van het topblaadje ziet men er tot drie en soms geen, op de zijblaadjes meestal één, soms ook geen. Wie met zijn handen tusschen de stengels en bladeren komt, zal dan ook altijd met de hakige stekels in aanraking komen.

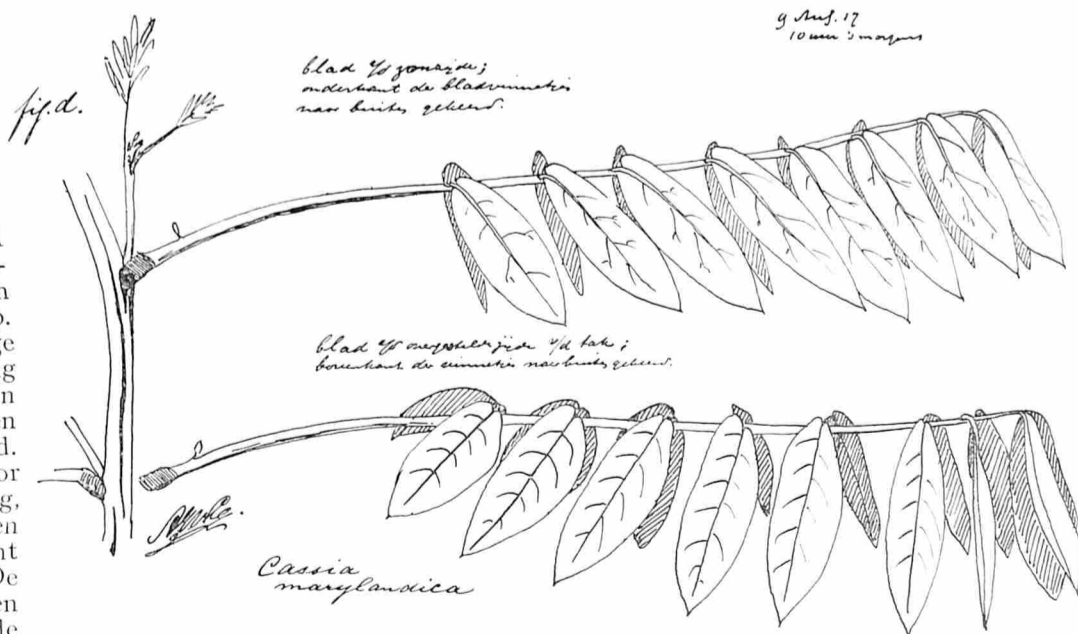
De stengels zijn rondom bezet met mooie, drietallige, onevengevindige bladeren, groen aan de bovenzijde, lichtgroen aan de onderzijde. Met de bladsteel mee gerekend zijn de grootste ruim 30 c. M. lang. De vinblaadjes zijn langwerpige eivond, waarvan het bovenste blaadje ruim 13 c. M. lang en ruim 6 c. M. breed kan zijn. De zijblaadjes zijn iets kleiner, tot 12 c. M. lang en bijkans 5 c. M. breed.

Evenals de meeste Leguminosen (*Papilionaceën*, *Caesalpinia-ceën*, *Mimosaceën*), hebben de bladeren der Koraaalstruik het vermogen verschillende houdingen aan te nemen, waarvoor ze op bijzondere wijze zijn toegerust.

Wanneer men toch de bladeren met wat meer dan oppervlakkige aandacht beschouwt, ziet men dat de voet van den geelgroenen bladsteel uit een dik, lichtgroen en fijn geribd gewricht bestaat, waarmee de bladsteel aan den stengel is bevestigd. Ook de steeltjes der bladvinnen bestaan uit zulke gewrichten, welke hier echter iets langer en dunner, maar ook fijn geribd zijn, en alle opwaarts omgebogen.

Aardig is daarbij op te merken dat bij de steeltjes der zijdelingsche bladvinnen twee nectariën zitten, evenals bij het topblaadje. (Zie fig. b.)

Die gewrichten nu, zoowel van den gemeenschappelijken bladsteel als van de afzonderlijke bladvinnetjes, hebben een bizondere beteekenis, wijl zij het blad in staat stellen, verschillende standen aan te nemen, wat zij doen door allerlei prikkels, waarvan de lichtprikkel wel tot de voornaamste behoort. Die bewegingsverschijnselen zijn waar te nemen bij alle planten die z. g. slaapbewegingen uitvoeren, welke men vooral vindt onder de planten met samengestelde bladeren uit de families der *Papilionaceën*, *Caesalpinia-ceën*, *Mimosaceën*, *Oxalidaceën*, enz.

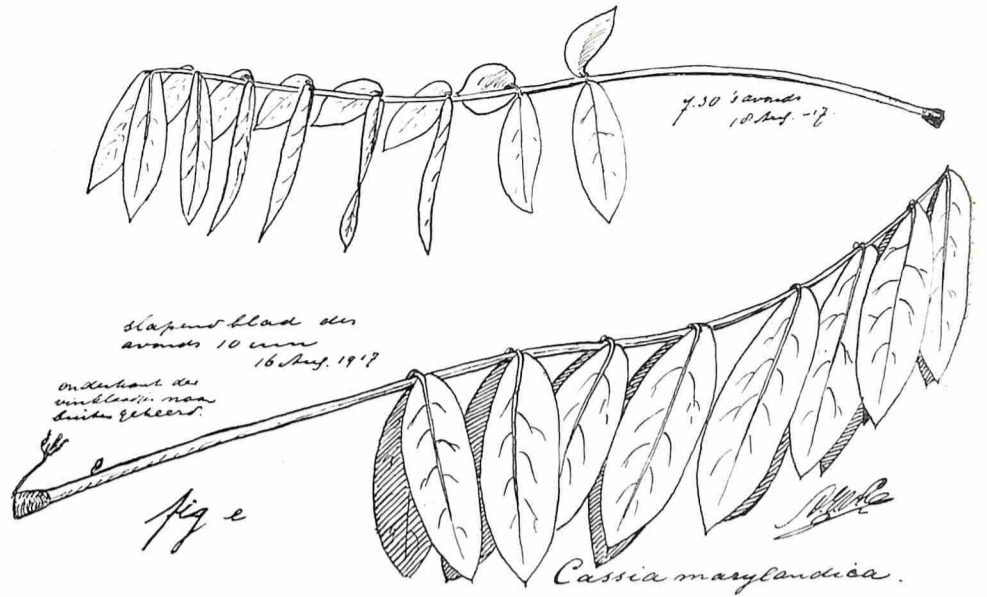
CASSIA MARYLANDICA-BLADEN IN VERSCHILLENDE HOUDING OM TIEN UUR 'S MORGENS.

die des nachts een geheel ander aanzien hebben als des daags. Overdag hebben hare bladeren meestal een uitgespreiden, des nachts een gesloten stand, waarbij de vinblaadjes niet zelden stijf tegen elkander aangedrukt zijn, of waarbij de bladeren in hun geheel naar omlaag tegen den stengel zijn aangeveild, zooals o. a. bij *Desmodium gyrans*, het Telegraafplantje plaats heeft. Bij *Gleditsia* en Kruidje-roerme-niet ziet men des avonds en bij de laatste ook bij aanraking, de vinblaadjes een kwartslag zich omdraaien, en dan met de binnen- of bovenkant stijf tegen elkander langs de bladsteel aangedrukt; bij *Biophytum* en *Averrhoa* weer zakken de vinblaadjes naar omlaag, en bij *Cassia marylandica* ziet men hetzelfde, met dit verschil, dat de bladvinnetjes eerst een geheelen halven slag zich omdraaien, om dan in naar beneden gerichten stand zich stijf tegen elkander aan te drukken, zoodat hier toch weer de *onderzijde* der blaadjes naar buiten gekeerd is.

Maar ook des daags nemen de bladvinnetjes dier plant verschillende standen aan. Aan den zonkant ziet men bladeren, waarvan de bladvinnen een enigszins hangenden stand hebben en daarbij een kwartslag zijn omgedraaid, zoodat de bladvlakken naar de zon zijn gekeerd, maar waardoor toch vrijwel het eene blaadje het daarachter volgende bedekt, want hierbij staat het eene paar vinblaadjes vóór het andere. Aan de schaduwzijde, en lager aan de plant, ziet men bladen in meer uitgespreiden, tot volkomen uitgespreiden stand. (Zie fig. c.) Hier schijnt het dus een middel te betreffen om te sterke belichting te ontwijken, of wel om te groote verwarming door de zon, en daarmede gepaard gaande te sterke verdamping in de bladeren tegen te gaan. Niet zelden echter wekt het buigen der bladeren naar de lichtbron ook den indruk van een zoeken naar het sterkste licht. 's Nachts daarentegen heeft die verandering van bladstand een andere beteekenis.

's Nachts, wanneer de blaadjes, zooals bij *Cassia*, met hunbovenvlakken in benedenwaartschen stand tegen elkander aangedrukt liggen, wanneer dus van de bladeren de bovenzijde geheel is bedekt, en van het geheele blad dus slechts de helft bloot is, heeft deze verrichting tot gevolg dat te groote warmte-uitstraling der bladeren voorkomen wordt, en kan men haar opvatten als dienende tegen te sterke afkoeling, zooals voor slapende planten algemeen wordt aangenomen. Een middel tegen verdamping kan het niet zijn, wijl die des nachts toch al zoo veel geringer is als des daags. (Zie fig. d. en e.)

Ook bij de Koraalstruik zijn des daags andere bladstanden waar te nemen als des nachts. Van een naar voren horizontaal

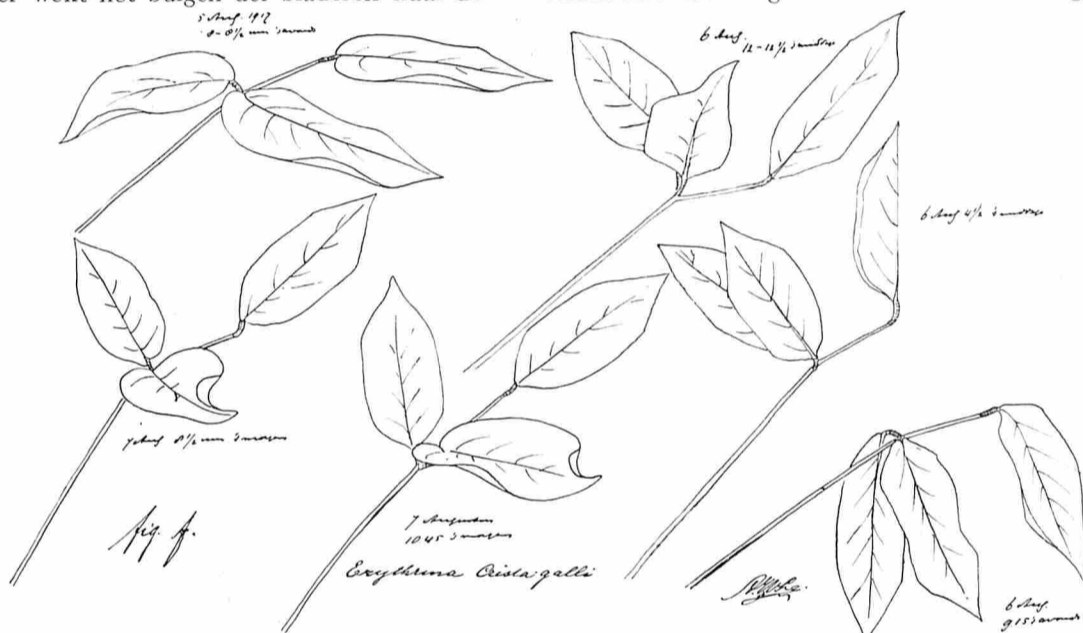

CASSIA MARYLANDICA-BLADEN IN VERSCHILLENDE HOUDING OM HALF ACHT EN TIEN UUR 'S AVONDS.

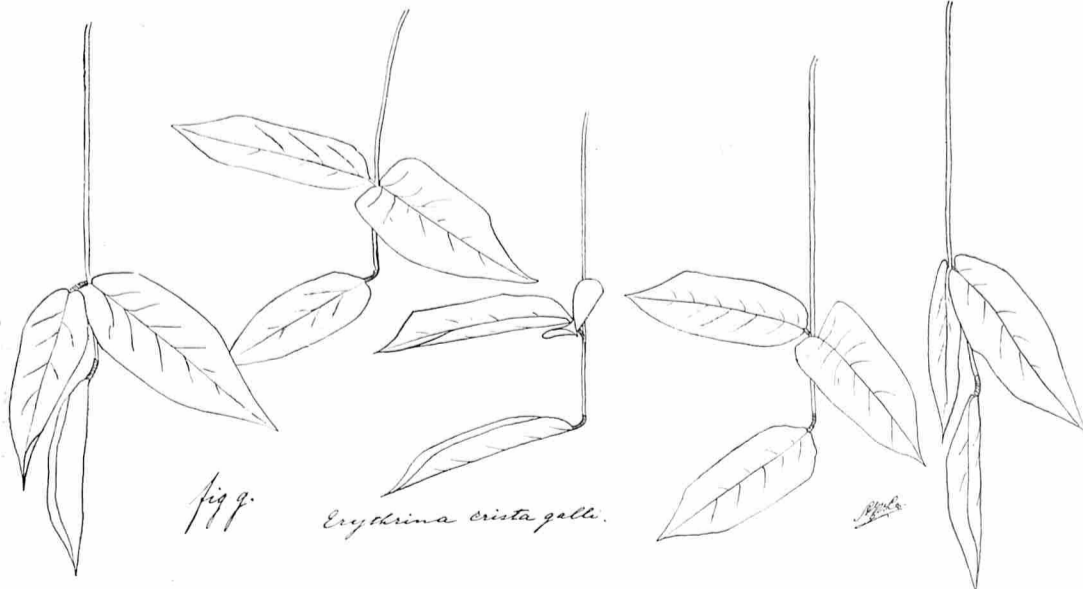
overgebogen stengel heb ik van twee bladen op verschillende uren de verschillende houdingen bestudeerd en in beeld gebracht, en wel van een blad aan de bovenzijde van den overgebogen stengel, en van een blad aan de tegenovergestelde zijde, dus van de onderzijde van dien stengel.

De algemeene bladsteel der Koraalstruik vertoont bij de verschillende houdingen van het blad weinig verschil van stand, maar de bladvinnen zooveel te meer! Op tekening f. ziet men een blad afgebeeld dat tusschen 8 en 8½ uur 's avonds wel enigszins den slaapstand, maar toch nog vrijwel de normale houding vertoont. Midden op den dag hebben de bladvinnen een geheel anderen stand gekregen, en zijn ze alle drie enigszins opgericht. Vermelding verdient daarbij dat gedurende dien tijd de plant door een hoogen boom overschaduwd werd, zoodat ze geen direct zonlicht kon ontvangen. 's Middags, om half vijf uur, was die houding in diezelfde richting nog toegenomen, wat verband hield met een hernieuwden lichtprikkel, want om dien tijd verscheen de zon van achter gemelden boom en bescheen dan de plant ten volle. 's Avonds om 9.15 uur vertoonde hetzelfde blad een geheel anderen stand. De vinblaadjes waren als moede naar omlaag gezonken, het topblad in dwarschen stand vóór de zijblaadjes.

Om de nachtelijke bewegingsverschijnselen van de bladeren der *Erythrina* goed te kunnen waarnemen, is het noodig de plant in een warme kas te zetten, want buiten „slaapt” de plant in ons klimaat niet zooals zij in de tropische omgeving doet. Darwin zegt in zijn boek „the Power of Movements in plants” dat de plant daartoe in een kas moet gekweekt worden. Toch, al treedt buiten geen volledige slaapstand in, de bladeren vertoonen des nachts toch een duidelijk naar omlaag gerichten stand, en wel sterker, naarmate de temperatuur hooger is. Elke plant schijnt haar eigen temperatuur te hebben, waarbinnen zij hare bewegingen het beste verricht. Bekend o.a. is dat het Kruidje-roer-mij-niet bij lage temperatuur ongevoelig is voor prikkels, waarop het bij voldoende warmtegraad dadelijk reageert, en wel sneller en krachtiger, naarmate de temperatuur hooger is; Darwin zegt in zijn bovengemeld boek: „Plants in order

ERYTHRINA CRISTA-GALLI-BLAD IN VERSCHILLENDE HOUDINGEN GEDURENDE DEN DAG EN DEN NACHT.

BLAD VAN ERYTHRINA CRISTA-GALLI IN VERSCHILLENDE HOUDINGEN OP DEN DAG EN DES AVONDS ('S NACHTS).

to sleep must have been exposed to a proper temperature". En dezelfde *Erythrina* in een warme kas gebracht, vertoonde den slaapstand dan ook dadelijk veel sterker dan toen ze buiten stond.

Overdag dus, bij direct zonlicht, een „klein” maken van het blad als om te sterke *belichting* te ontwijken, 's nachts hetzelfde maar andersom, waardoor te sterke *afkoeling* wordt vermeden. Tusschen half negen en kwart voor elf uur des morgens scheen de plant op deze plaats (beschaduwde) haar gemiddelde van prikkels bevorderende sfeer te hebben, want het blad vertoonde vrijwel een normalen, ongewijzigden stand. (Men vergelijkte op de teekening de verschillende houdingen).

Het daaraan tegenovergestelde blad, op fig. g. afgebeeld, geeft hetzelfde schema te zien. Ook hier is het duidelijk dat het voornamelijk de bladvinnetjes zijn die bewegingen uitvoeren en van stand veranderen; de bladsteel blijft vrijwel op dezelfde plaats. Maar ook hier vertoont het blad weer tusschen 12 en 12½ uur en om half vijf uur de sterkste houdingverandering, en zijn de vinblaadjes het krachtigst naar voren gericht, in een stand, die den zonnestralen het minste vat op hen geeft; om half negen en kwart voor elf uur was de stand zoo goed als gelijk, wat overeenkomt met de waarneming bij het bovenste blad; in des 's avonds om kwart over negen uur was de slaapstand ingetreden, met teruggeslagen zijblaadjes. De zwaartekracht schijnt het topblad te verhinderen een meer naar achteren gerichte houding aan te nemen, welke zou overeenkomen met de slaaphouding van het bovenste blad; ook de zijblaadjes toonen aan den invloed van de wet der zwaartekracht niet geheel te hebben kunnen ontkomen. Het geheele verloop van de bewegingsverschijnselen van de bladeren der Koraalstruik heeft veel weg van die welke bij *Phaseolus* (snij-, spercie-, pronkboonen, enz.) is waargenomen, van welke het loof ongeveer dezelfde wijzigingen in de bladhouding vertoont.

A. J. VAN LAREN.

HET LANDGOED DE HERTGANG.

LANGS de Hollandsch-Belgische grens, ten zuiden van Tilburg en ten westen van Eindhoven, heerschte tot voor enkele jaren nog de heide. Vlakten met een lengte en een breedte van eenige uren, eindloze vlakten zonder eenige onderbreking, trof men er aan — zoo lezen wij in de onlangs verschenen aflevering 6/7 van „Nederlands welvaart” 1), welke geheel aan het onderwerp ontginningen is gewijd.

Een aanzienlijk gedeelte van deze onafzienbare dorre vlakte, die vroeger grootendeels toebehoorde aan de Hertogen van Brabant en toen wel alleen gediend zal hebben als jachtgebied. (want door de lage, natte ligging zal er wel nooit veel hout gegroeid hebben) is een vijftiental jaren geleden aangekocht door de Levensverzekering-maatschappij „Utrecht”, die aan de Nederlandsche Heidemaatschappij de ontginning en exploitatie der terreinen heeft opgedragen. In 1899 werd begonnen met de eerste werkzaamheden en daarna is het ontginningswerk met kracht voortgezet.

Door verschillende aankopen werden de terreinen der Maatschappij daarna nog uitgebreid. De belangrijkste dezer aankopen was wel die van de „Hertgang”, een landgoed, grootendeels uit heide bestaande, maar waartoe ook een bijzonder mooi oud boschgedeelte behoort, dat zich langs het riviertje de Reusel uitstrekt. Eiken van verschillende leeftijd, waaronder zeer oude, wisselen af met berken, beuken, larixen en grove dennen, terwijl er overal welig groeiend onderhout voorkomt; 't geheel geeft een woesten, min of meer verwaarloosden indruk, maar oefent daardoor tevens een bijzondere bekoring uit. Vooral in de onmiddellijke nabijheid van de Reusel vindt men tal van behoorlijke plekjes; de hier opgenomen afbeelding spreekt voor zich zelve.

Van de vroegere eigenaren van den Hertgang is weinig bekend. Men vertelt dat de bezittingen oudtijds behoord hebben aan de Tempeliers. Midden in 't bosch zou een jachthuis hebben bestaan, waarvan thans nog de overblijfselen in den vorm van een gracht en steenen funderingen over zijn.

De Tempeliers zouden hier hun jachtpartijen hebben gehouden, in schitterende kleedij, gezeten op paarden met gouden hoeven.

In die tijden — zoo lezen wij verder in het blad waaraan wij een en ander ontleenen — zou hier ook een groote schat begraven zijn, die tot dusverre nog niet is ontdekt. Toch kan zij worden gevonden. 's Nachts doolt hier een witte vrouw rond, die de plaats weet en hij, die het geluk heeft haar op het geschikte oogenblik te ontmoeten, kan van haar de noodige inlichtingen verkrijgen. Een geschikt oogenblik voor een ontmoeting met die vrouw is in de maand November, de derde Zaterdag na volle maan, des nachts om twaalf uur. Wie waagt het echter dan naar de vrouw te zoeken, wanneer de Reusel buiten haar oevers is getreden en struiken, boomwortelen, plassen en poelen een binnendringen tot in 't hart van het bosch vrij wel onmogelijk maken?

Zeker is, dat de Tempeliers hier een eenig mooi jachtgebied bezaten. Dat is het tenminste nog. Men vindt hier bijna elk wild, dat in ons land wordt aangetroffen.

Een mooi gebied voor ons jachtwild is over 't algemeen natuurlijk eveneens een mooi gebied voor onze vogels in die er dan ook in groote verscheidenheid voorkomen. Meeuwen en sterntjes hebben n de Flaas, een der vennen in de nabijheid van de Hertgang, hun broedplaats; uilen treft men in het bosch in vele soorten aan, 't koutje broedt er in een hollen boom, de

goudvink heeft er zijn nest, de houtsnip broedt er, hop en draaihals komen er voor, om slechts enkele soorten te noemen, die nu niet zoo alledaagsch zijn. Deze bewijzen intusschen wel, dat onze vogels zich hier thuis gevoelen.

De levensverzekering-maatschappij „Utrecht” verdient den dank van alle natuurvrienden, dat zij het ven „de Flaas” en het bosch langs de Reusel als natuurmonumenten laat bestaan!

1) Uitgave van het Bureau Industria te Amsterdam. Bovengenoemde aflevering, waaraan ook de hier geplaatste afbeelding, een der vele fraaie en belangwekkende, in dat nummer opgenomen, is ontleend, bevelen wij ten zeerste in de belangstelling onzer lezers aan.

HET LANDGOED DE HERTGANG.
DE REUSEL IN HET BOSCH.

SPINNENZIJDE.

De draden, welke spinnen voor hun webben, nesten of Eiercocons bereiden zijn heel wat dunner dan die, waarin de zijwormen zich spinnen om te verpoppen. Naar verhouding zijn de eerste echter veel sterker; men vergete niet, dat vogeltjes in de webben der tropische reuzenspinningen gevangen raken.

In de 17e eeuw ontdekten reizigers in Paraguay, dat de inboorlingen daar kleeren vervaardigden uit de webben der *Epeira*'s, aan onze kruisspin verwante achtvoeters.

Indië en West-Afrika leveren ook spinnenzijde, alsook China, voornamelijk in de provincie IJun-nan, waar de z. g. „zijde der Oostkust” gefabriceerd wordt. In 1708 wakte een Franschman

te Montpellier de aandacht voor deze industrie door het welslagen zijner proeven om zijden handschoenen en kousen te maken uit de webben van tuinspinningen.

Een Engelsch ondernemer, zekere Rolt, verkreeg de spindraden direct van de spinnen, hij maakte het uiteinde van een spindraad vast aan een zeer snel rondgedraaide klos, die den ganschen voorraad spinsel aan het insect onttrok. Het voordeel hiervan was gaaf, sterk en versch materiaal, terwijl na een tiental dagen de spinklieren der aldus beroofde spinnen weder voorzien bleken van nieuwen voorraad. De kleverige stof, waarmede de spindraden in kleine balletjes bezet zijn, kan in stroomend water worden weggespoeld, waarna men van 1 tot 24 ragfijne spinnendraadjes samendraaien moet om een weefbaren draad te bekomen. Het weefsel van deze zijde is veel lichter dan gewone zijden stof, zoodat ze b.v. een ideale bekleeding van ballons vormt.

Voor de productie van spinnenzijde worden tegenwoordig op Madagascar belangrijke proeven genomen met een groote spinnensoort, de „halabé” genaamd. De weefschool te Tananarivo kon daar van de inlanders spinnen geleverd krijgen voor enkele stuivers per honderd stuks, welke ieder een draadlengte van 300 à 400 meter leverden.

Weefsel hiervan vertoont een prachtigen goudglans, welke kleur men echter nog niet standhoudend wist te maken.

G.

JACK DE ZANGER.

(Vervolg van bladz. 495.)

Toen het meisje hem in het oog kreeg, begonnen haar oogen te schitteren, en met een ondeugenden blik zeide zij iets tot haar gezellin.

„Linda!” protesteerde de ander.

„Iedereen praat met alle menschen hier,” zei het meisje. „We hadden immers afgesproken dat we alle stijfheid thui zouden laten.”

En zoo schrok Jack even later op toen hij een heldere, hooge stem achter zich hoorde zeggen: „Vaart u op de rivier met dat kleine ding?”

Terwijl hij haastig rechtop ging zitten en zich omdraaide, nam hij den hoed af. Haar blik verraste hem. Er lag nu niets van de hooghartigheid van straks in. Zij glimlachte hem tegen als een niet-verlegen, welopgevoed klein meisje. Maar, bedacht hij, de schoone sexe bezit meer dan één enkel wapen, en zijn houding werd stijver.

„Ik ben er vanmorgen de rivier mee afgekomen,” zei hij beleefd. „Vanavond ga ik een eindje verder kampeeren.”

Ze leek erg veel op een klein meisje, vond hij, zoo klein en tener was ze, en ze had zulke groote blauwe oogen en zoo'n innemenden glimlach. Haar lichtbruine haar was achteruitgestreken over haar ooren. Ze had erg roode lippen en prachtige tandjes. Ze droeg een zijden keurslijffe, met kant opgemaakt, en dat met strenge rechte lijnen om haar lichaam sloot, en heel even de lijnen daaronder deed zien.

Tegen wil en dank beroerde alles in haar, fijne snaren in Jack's geheugen. Het was jaren geleden sedert hij zoo dicht bij eene dame was geweest.

De manier waarop hij antwoordde mishaagde haar. Hij had geen spoor vertoond van de zelfbewustheid of de meegaandheid die zij van een bewoner van het land verwacht had. Inderdaad

ging zijn blik naar het vlot terug alsof hij alleen door beleefdheid ervan weerhouden werd met zijn toebereidselen door te gaan. Hij deed haar denken aan een populairen acteur in een stuk dat in de Far West speelde, en dat ze vaker gezien had dan haar vader wel wist. Maar de gezonde kleur van Jack's wangen en hals had dit voordeel, dat zij onder de huid zat inplaats van er bovenop geverfd te zijn. Haar eigen wangen waren ook een beetje bleek.

„Hoe gaat u stroomopwaarts terug?” vroeg zij met een afgetrokken air, dat als bestraffing voor hem bedoeld was.

„O, dat doe je zooals je het beste kunt,” zei Jack bedaard. „Te paard of te voet.”

Zij wachtte expres niet op een antwoord, doch slenterde verder het pad af alsof zij hem reeds weder vergeten was. En toch, toen zij zich aan het einde van het pad omkeerde, dwaalden haar oogen als bij toeval naar hem terug. Zij zag een breeden rug en een gebogen hoofd, dat geheel verdiept was in het vastsjorren van de touwen van het vlot. Zij beet zich op de lippen. Het was een jonge man die erg op je verbeelding werkte, vond ze.

Eenige minuten later kwam Frank Garrod, de secretaris van den gouverneur, die tot nu toe in zijn kajuit bezig was geweest aan de correspondentie, die de boot den volgende dag mede terug zou nemen, over de gangplank, om de dames na te gaan. Hij was een slanke, knappe jongeman, ongeveer van Jack's leeftijd, doch met iets zonderlings en onrustigs over zich, een jongmensch van wien men gewoon was te zeggen, dat hij „raar” deed, zonder dat men precies kon zeggen waarin zijn „raarheid” bestond. Hij had zwart haar en oogen, die een treffende tegenstelling vormden met zijn buitengewone bleekheid. De oogen waren bijzonder helder en rustloos; al zijn bewegingen waren een beetje onrustig.

Toen hij nog meer schreden achter zich hoorde, keek Jack afgetrokken om, zonder werkelijk te zien waar hij naar keek. Garrod echter kreeg Jack's gelaat goed te zien, en het gezicht ervan werkte op hem in met vreeselijke, dramatische plotselingheid. Een dokter zou de symptomen herkend hebben van wat hij zou noemen „geschoktheid”. Garrod's armen vielen slap neer, zijn adem stokte, zijn oogen puilden uit door een woeste, onmenselijke vrees. Een oogenblik lang leek het alsof hij in elkaar zou zakken op de steenen, doch hij wist zich een klein beetje te vermannen, en, na zich zonder gerucht te maken, te hebben omgekeerd, ging hij over de gangplank terug, waarbij hij een beetje heen en weer zwaaide en voortliep met wijdopen oogen die niets zagen, als iemand die in zijn slaap wandelt.

Toen de beminnelijke aide-de-camp Vassall even later de achtertrap afdaalde, zag hij Garrod staan leunen tegen het hek aan den rivierkant van de boot, blijkbaar vreeselijk onpasselijk.

„Goede hemel, Garrod! Wat scheelt jón?” riep hij uit.

De ander deed een erbarmelijke poging om de zaak als totaal van geen beteekenis voor te stellen. „O, 't heeft niets te beduiden,” stamelde hij, „'n plotselinge aanval. Die krijg ik soms zoo ineens. Als je misschien een beetje — whisky hadt....”

Vassall ijelde de trap weder op, en kwam even later met een veldflesch terug. Nadat Garrod een deel van den inhoud verzvolgen had, kreeg hij een beetje kleur terug, en was hij in staat wat rechterop te staan. „Ziezoo, nu ben ik alweer klaar,” zeide hij met een wat flinker stem. „Ga jij nu maar gauw naar de anderen toe. Maar zeg er alsjeblieft niets over.”

„Maar ik kan je zóo toch niet alleen laten,” zei Vassall. „Je moest eigenlijk naar bed.”

„Maar ik zeg je toch dat ik al weer klaar ben,” zei Garrod op zijn hakkellenden, geprikkelden toon. „Ga jij nu maar gauw de anderen achterna. Je kunt op 't oogenblik niets voor me doen.”

Vassall ging zijns weegs, vaag beseffend dat er iets was dat hij niet begreep.

(Wordt vervolgd).

GEZICHT OP HET KASTEEL HEYEN BIJ GENNEPE.

Eenige weken geleden plaatsten wij een afbeelding van het kasteel Bleyenbeek bij Afferden, dat met de omliggende gronden in Nederlandsche handen is overgegaan. Op gezag van het „Algemeen Handelsblad” deelden wij mede, dat dit kasteel thans het eenige van der belangrijke Limburgsche kasteelen ten noorden van Venlo, behoorende aan een Nedertaudsch particulier. Eenige dagen daarna kwam het blad zijn bericht „aanvullen” (wij zouden zeggen: verbeteren): ook 't kasteel Heyen is een Nederlandsche bezitting en eigendom van den heer Eghert Otten. De familie kocht het kasteel, dat men hierboven ziet afgebeeld, van graaf F. Metternich, opperstalmeester en adjudant van wijlen groothertog Adolf van Luxemburg.